

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Kristýna Mýlová

Srovnání spolupráce profesionálů během rozvodů ve vybraných evropských zemích

Comparison of specialist's cooperation during divorces in selected European countries

Praha 2018

Vedoucí práce: doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Oldřichu Matouškovi za vedení této diplomové práce a za poskytnutí mnoha podnětných rad a doporučení, ale i za čas, který mi vždy ochotně věnoval. Mé velké díky patří Markétě Novákové, zakladatelce spolku Cochem.cz, za laskavost, pomoc a za poskytnutí materiálů pro účely této práce.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala mému manželovi a mé rodině za jejich podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 8. června 2018

.....

Bc. Kristýna Mýlová

Klíčová slova

Rozvod, dítě v rozvodu, spolupráce, interdisciplinární spolupráce, nejlepší zájem dítěte

Klíčová slova

Divorce, child in divorce, cooperation, interdisciplinary cooperation, best interest of the child

Abstrakt

Vzhledem k trendu stále vysoké rozvodovosti nabízí spolupráce mezi profesionály možné nástroje, které mohou vést k zefektivnění a zrychlení celého procesu rozvodu. Předložená diplomová práce pojednává o spolupráci zainteresovaných profesionálů do rozvodového řízení ve vybraných zemích Evropy (Německé cochemské praxe, praxe ze Spojeného království a Slovenska). Teoretická část charakterizuje současnou situaci rodiny, role profesionálů u nás a zabývá se dopady rozvodu na děti. Empirická část popisuje pomocí kvalitativního výzkumu, metodou analýzy dokumentů a na základě stanovených kritérií srovnání opatrovnických praxí ve zmiňovaných zemích.

Tato diplomová práce přináší pohled na spolupráci zainteresovaných profesionálů ze zahraničí a poukazuje na nástroje spolupráce, které mohou přinést do procesu opatrovnického řízení pozitivní změny, které budou vést k deeskalaci sporu. Tím ulehčí traumatizovaným dětem, jejich rodičům i vytíženým profesionálům.

Abstract

Due to the trend of still high rate of divorce cooperation between professionals offers possible tools which can lead to a more efficient and accelerated divorce process. This diploma thesis deals with the cooperation of interested professionals in divorce proceedings in selected European countries (German Cochem practise, practice from the United Kingdom and Slovakia). The theoretical part characterizes the current situation of the family, the role of professionals in our country and deals with the effects of divorce on children. The empirical part describes using qualitative research, method of documentary analysis and based on established criteria comparison of guardianship practices in the mentioned countries.

This diploma thesis brings a view of the cooperation of interested professionals from abroad and points out the ways of cooperation, which can bring positive changes to the process of guardianship, which will lead to a de-sparring of the dispute. This will falicitate traumatized children, their parents and busy professionals.

Osnova

Úvod	9
I. Teoretická část	
1. Rodina	11
1.1. Definice rodiny	11
1.2. Proměna a krize rodiny.....	11
1.3. Rodina v českém právním řádu.....	13
2. Vymezení role profesionálů v ČR.....	15
2.1. Soudci	15
2.2. Advokáti.....	17
2.3. OSPOD	19
2.4. Mediátoři	22
2.5. Soudní znalci.....	24
2.6. Manželské poradny	26
2.7. Shrnutí současného stavu	27
3. Rozvod	28
3.1. Rozvod v právním řádu	28
3.2. Porozvodové uspořádání	29
4. Dítě v rozvodu	31
4.1. Vývoj svěřování dětí do péče	31
4.2. Význam otce	31
4.3. Faktory významné pro vyrovnání se s rozvodem	33
5. Vymezení pojmů rodinného práva	35
5.1. Nejlepší zájem dítěte	35
5.2. Rodičovská zodpovědnost	36

6. Interdisciplinární spolupráce	37
6.1. Bariéry interdisciplinární spolupráce	37
6.2. Historie interdisciplinární spolupráce	38
6.3. Etika práce	38
6.4. Interdisciplinární spolupráce při řešení rozvodových sporů	39
6.5. Interdisciplinární spolupráce v ČR inspirovaná Cochemskou praxí	40
6.5.1. Začátek realizace	40
6.5.2. Realizace – Nový Jičín	41
6.6. Nové nástroje	42

II. Empirická část

7. Metodika	44
7.1. Zvolená kritéria	45
8. Výsledky	47
8.1. Popis zemí	47
8.1.1. Německo – cochemská praxe	47
8.1.2. Spojené království	53
8.1.3. Slovensko	57
8.2. Srovnání spolupráce	60
8.3. Interpretace výsledků	64
9. Dobrá praxe	67
10. Diskuze	70
11. Závěr	72
Zdroje	74

Úvod

V posledních desetiletích můžeme najít v evropských zemích negativní trend rostoucí rozvodovosti. Jeho doprovodným jevem je i rostoucí počet dětí, na kterých se podepisují negativní důsledky dlouhodobých rozvodových sporů. S ohledem na tyto společenské skutečnosti v souvislosti s neefektivním soudním procesem vyznačujícím se nízkou mírou spolupráce orgánů a profesí zúčastněných na řešeních rodičovských sporů, neexistujících nástrojích, které by rodiče vedly k domluvě, hledáme alternativy uplatnitelné u stávajících zákonných podmínek, které vycházejí z předpokladu, že naprostá většina rodičů je kompetentní pečovat o své dítě a také o něm kompetentně rozhodovat. Jen potřebují pomoc profesionálů v krizové životní situaci.

Námětem na téma této práce mi byla zkušenost praxe na místním orgánu OSPOD a především účast na několika soudních rozvodových konfliktních řízeních, která mi ukázala závažnost situace: bezmoc v konfliktu uvězněných a vzájemně se obviňujících rodičů, bezmoc autoritativního soudu, který vynášel zoufalé pokusy o rozsudky, bezmoc přítomného pracovníka OSPOD a konfliktní přístup advokátů, který spor pomáhal pouze eskalovat. Snaha o skutečné nalezení řešení, které by přineslo uklidnění situace, bylo orientováno dle nejlepšího zájmu dítěte a bylo uspokojivé pro oba rodiče, se zdálo v nedohlednu.

V návaznosti na tuto zkušenost jsem měla možnost seznámit se s cochemskou praxí, která díky propojenosti spolupracujících profesí dokáže zaměřit pozornost na potřeby dítěte a odvrací rodiče od konfliktního jednání a vede je ke smírnému řešení.

Ambicí této diplomové práce je proto popsat a srovnat spolupráci zainteresovaných profesí ve vybraných zemích Evropy a na základě těchto zahraničních zkušeností a praxí nabídnout inspiraci k realizaci změn v dosavadní praxi u nás. Pro splnění tohoto cíle si dovoluji zvolit kritéria, dle kterých bude srovnání probíhat a která mi pomohou odpovědět na výzkumnou otázku, která zní: *Liší se systémy rozvodových řízení ve vybraných parametrech?*

V první kapitole si tato práce klade za cíl definovat rodinu, poukázat na její proměnu v posledních několika desetiletích a na její současné místo ve společnosti a v českém právním řádu. V následující kapitole si dovoluji představit role zainteresovaných profesí do rozvodového řízení, jejich kompetence, postavení a také místa jejich reálných nebo potencionálních slabín. Další kapitola je věnovaná rozvodu, jeho právnímu zakotvení a

možnostem porozvodových uspořádání péče o dítě. Kapitola čtvrtá se svým obsahem zaměřuje na situaci dítěte v rozvodu a poukazuje na faktory ovlivňující vyrovnání se s danou situací. V kapitole následující definují relevantní pojmy rodinného práva jako princip nejlepšího zájmu dítěte a rodičovskou odpovědnost. Šestá kapitola předkládá čtenáři popis interdisciplinární spolupráce, dále historii této metody, její možné bariéry a závěrem i možnost realizace v rozvodových sporech. V jedné z podkapitol se věnují již realizované interdisciplinární spolupráci v severomoravském městě Nový Jičín a závěrečná podkapitola představuje nové nástroje využívané v praxi pilotního projektu nejen z Nového Jičína. Empirická část představuje metodiku výzkumného šetření. Pomocí kvalitativního výzkumu, metodou analýzy dokumentů, je zpracovaná zahraniční praxe z Německa – cochemské praxe, Spojeného království a sousedního Slovenska. Následující kapitola srovnává dle vybraných kritérií představené praxe a závěrečná kapitola věnovaná dobré praxi poukazuje na aspekty, které nespadají pod vybraná kritéria, ale podporují vzájemnou spolupráci profesionálů a posilují efektivitu celého systému.

1. Rodina

Cílem této práce je podívat se na různé možnosti řešení rozvodových sporů, především z pohledu zainteresovaného profesionála a zjistit, jaké jsou jeho možnosti spolupráce s dalšími profesionály – kolegy. O hledání a objevování těchto nových nebo již jinde zaběhlých způsobů se snažíme především proto, že vidíme, že současná praxe řešení rozvodových konfliktů mezi rodiči má velmi nepříznivý dopad na děti. Právě ti potřebují pro svůj zdravý vývoj jistotu, bezpečí a stabilitu prostředí a rodinných vztahů. Z toho důvodu si první kapitulu dovoluji věnovat definici rodiny, její proměně v posledních dekadách, její současné krizi a postavení v českém právním řádu.

1.1 Definice rodiny

Rodina je nejpřirozenější sociální skupinou v každé společnosti, době a kultuře, i když se samozřejmě vyskytují rozdíly v její velikosti a šířce. Společným znakem je společný domov, kde všichni členové žijí pod jednou střechou. Rodina je také místem důvěry a intimity, proto její existence může být dlouhodobá a stabilní. Rodina plní řadu funkcí, zejména reprodukční, výchovnou, socializační, kulturní a hodnotovou. Vytváří jakýsi most mezi jednotlivcem a společností. (David, 1999)

1.2 Proměna a krize rodiny

Během posledních několika desetiletí se rodina značně proměňuje a vzdaluje původnímu tradičnímu modelu. Ve dvacátém století došlo k zrovnoprávnění žen s muži, a to umožnilo ženě získat značnou samostatnost jak osobní, tak i společenskou a ekonomickou. Je kladen větší důraz uspokojení vlastních snů i cílů a rodina a její zakládání tak ustupuje do pozadí.

Česká republika se podobně jako ostatní západní země potýká s nepříznivým demografickým trendem klesání porodnosti. Na západě začal o něco dříve, u nás se nejvíce projevil počátkem devadesátých let. V pozadí tohoto trendu vidíme důraz na svobodu a autonomii jednotlivce a také silný akcent na dobrovolnost partnerského vztahu, jeho rovnost a na životní orientaci žen, které dávají přednost svému kariévnímu růstu před uzavíráním manželství a zakládání rodinného života. Manželství je tak pouze jednou z forem partnerského vztahu. (David, 1999)

Velkým fenoménem je stále vyšší rozvodovost nebo rozchodovost nesezdaných partnerů, kteří spolu mají děti. Vzhledem k tématu této práce se rozvodům a jejich dopadům budu věnovat v samostatné kapitole.

Tyto jmenované skutečnosti nás přivádějí ke konstatování, že se rodina nachází v krizi. Charakter její definice se často nenaplnuje nebo se naplnuje jen částečně. David (1999) popsal krize rodiny v těchto bodech:

- snížení stability rodiny, která se projevuje zvýšeným počtem rozvodů, rostoucím počtem dětí narozených mimo manželství a v neúplných rodinách a ve vysokém počtu potratů
- oslabení její socializační funkce a dalších sociálních funkcí jako je péče o členy rodiny, či určování společensky přípustných pohlavních styků
- oslabování hodnoty rodiny a rodinného života ve prospěch autonomie a feminismu

Je v zájmu celé společnosti i státu poskytnout rodině ochranu. David proto pokračuje a píše (1999, str. 114): *“Oslabování rodiny oslabuje zároveň společnost, krize rodiny má přímý dopad na krizi společnosti a její celkové klima, její morálku, množství sociopatologických jevů, ale i nepřímý vliv na ekonomickou úroveň a politický systém.”*

Dále si dovolím krátký vhled do intervence státu vůči rodinám a jejich možným dopadům. Stát začal vykonávat sociální funkci zhruba od druhé poloviny 19. století (do té doby se sociální pomocí zabývaly jen církevní charitativní instituce jako sirotčince, chudobince, starobince a postupně tuto funkci začaly zastávat obce). Podpora státu byla tehdy skutečně žádoucí, protože poskytovala pomoc osobám, které byly přímo ohrožené absolutní chudobou. Postupem času začaly být sociální intervence státu propracovanější, až její účinky začaly být nejednoznačné a kontraproduktivní. Například z důvodu nevhodného uplatňování pomoci a ochrany může dojít k destrukci tradičních rodinných vazeb – rozvedeným a svobodným matkám může být poskytována vysoká sociální pomoc, tudíž tak mohou být finančně motivovány k tomu, aby se rozvedly. Děti vyrůstající v neúplných rodinách jsou na tom podle statistik hůře než děti vyrůstající v rodině s oběma rodiči (viz kapitola Dítě v rozvodu). Stát by se tedy měl snažit o konstruktivní sociální politiku, která by na jedné straně neměla účinky, jimiž by sváděla k degradaci rodinného prostředí, a na druhé straně by měla zajistit pomoc těm, kdo ji skutečně potřebují, a přitom neměla demotivační účinky, kterými by vysokým zdaněním podvazovala další aktivitu lidí s vyššími příjmy. Hledání té správné míry

a rovnováhy mezi těmito navzájem protikladnými tendencemi je záležitostí výsledků střetů programů politických stran a vyjádřením přání různých skupin voličů v pravidelných volbách. Konstruktivní sociální politika by měla adresáta pomoci vnímat jako klienta, nikoliv jako objekt péče, ale jako spolupracovníka, který nese spoluzodpovědnost za svou sociální situaci. Taková politika by měla pracovat na principu subsidiarity a decentralizace. (David, 1999)

1.3 Rodina v českém právním řádu

Jak už bylo řečeno v minulé podkapitole, rodina ochranu státu vyžaduje, a proto tuto podkapitolu věnuji rodině a jejímu prostoru v současném právním řádu.

Rodinné právo upravuje manželské a rodinné vztahy mezi manžely a mezi rodiči a dětmi. Jeho základem je Nový občanský zákoník (dále jen NOZ), který definuje práva a povinnosti osob, které v různých rolích vystupují v rodině. Jde především o úpravu těchto práv a povinností – mezi manželi navzájem, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a dalšími osobami, které jim nahrazují rodiče, či jejich funkci nějak doplňují. NOZ nahradil zákon o rodině, platný od roku 1963 do roku 2013. Dále definuje manželství a vznik manželství: *Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.* Dle NOZ je hlavním účelem manželství založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

Ochranu a podporu rodině zajišťují ve většině států zákonné i ústavní normy. Důležitá je především péče ze strany státu, ochrana soukromí a ochrana sociálně slabších členů rodiny. Základním ustanovením našeho právního řádu, týkajícího se ochrany rodiny a dítěte, je čl. 32 Listiny základních práv a svobod. Ten stanoví, že rodina a rodičovství je pod ochranou zákona a že zvláštní ochrana je zaručena i dětem a mladistvým. Dále zajišťuje rodičům, kteří pečují o děti, právo na pomoc státu.

Z tohoto výčtu jasně vyplývá, že podpora a ochrana rodiny je jedním z primárních zájmů státu. Co už tak jasně nevyplývá je, jakým způsobem se podpora a ochrana rodině bude poskytovat. Rodina je dynamický, živý a jedinečný orgán. Proto v případech, kdy rodina potřebuje od státu podporu a ochranu, je třeba využít více než jinde dynamických a pružných přístupů.

2. Vymezení rolí profesionálů v ČR

V následující kapitole si dovolím představit role zainteresovaných profesí do rozvodového řízení, jejich kompetence, postavení a také místa jejich reálných nebo potencionálních slabin.

2.1 Soudci

Role soudce, v našem případě role opatrovnického soudce, figuruje v rámci v procesu rozvodového řízení jako konečná hierarchická střeška, mající nejvyšší a závěrečnou autoritu. V našem právním řádu platí zásada, má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství a vychovávají-li manželé nesvéprávné dítě, musí být nejprve rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilému dítěti po rozvodu manželství.

Současná právní úprava rodičovské odpovědnosti upřednostňuje dohodu rodičů před autoritativním rozhodnutím soudu (dohodu soud také schvaluje ve formě rozsudku) a dává jí tak stejnou váhu jako vlastnímu rozhodnutí. (Nekola, 2015).

Nejpřístupnější je pro soudce ta situace, kdy rodiče přijdou s vlastním návrhem dohody. V takovém případě soudce prověří, zda dohoda není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, a dohodu schválí. Dohoda se musí schválit jako celek, nelze schválit jen její část (Nekola, 2015). Jiná situace nastává, přicházejí-li rodiče na návrh jednoho z nich a bez předchozí sepsané dohody. Jejich vztahy zpravidla nejsou harmonické, ale na základní otázky nemají opačný pohled. V tomto případě je role soudce velmi důležitá, záleží na jeho schopnosti předložit a nastínit rozvádějícím se rodičům perspektivu dítěte a vést je k dohodě. V případě, že se před soudce postaví rodiče ve velkém konfliktu, je třeba, aby se soudce zapojil svou aktivní snahou a nasměroval nepřátelské tábory rodičů k smíru. Do procesu je v těchto případech často třeba přizvat odborníky.

Nový občanský zákoník v § 907 definuje soudu, podle jakých kritérií má v rozhodování o svěření do péče postupovat: *„Při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vloh a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou,*

rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.“ a pokračuje následovně: „*Soud při rozhodování o svěřeni dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*“ Podle § 474 ZŘS je povinností soudu vést rodiče ke smírnému řešení a dle § 9 ZŘS má soudce za tímto účelem rodiče informovat o možnostech mimosoudního smířčího či mediačního jednání. Účastníci by také měli být poučeni o možnostech odborné pomoci a také o důsledcích rozvodu v jednotlivých oblastech jejich života.

Soudce má dle výše zmiňované citace rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte. Vzhledem k tomu, že se jedná o složitý a nejednoznačně interpretovatelný pojem, nejlepšimu zájmu dítěte je věnována samostatná kapitola této práce.

Dle nálezu Ústavního soudu I. ÚS 2482/13 by soudce měl postupovat podle následujících kritérií: 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěřeni, 2. míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby, 3. schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a 4. přání dítěte.

Bohužel velké rodičovské konflikty nejsou v našem (a ani zahraničním) prostředí výjimkou, ale soudci a ostatní profesionálové se s nimi potýkají denně. (Dle Zdeňky Kučné (2017) je OSPOD dlouhodobě přetěžován výkonem kolizního opatrovnictví a dlouhodobými spory rodičů a také tím, že rodiče své problémy přenáší na pracovníky OSPOD.) Tento postřeh lze dle mého názoru aplikovat i na opatrovnické soudce. V případech, kdy se rodiče nejsou schopni a ochotni na rozvodové péči o dítě domluvit, začíná soudní řízení, které je vedeno vyšetřovací zásadou. Soud má možnost provést i účastníky nenavržené důkazy potřebné k objasnění daného konkrétního případu, aby byl co nejlépe schopen a co nejlépe posoudit daná kritéria. Zde se soudce často dostává k dilematu, v jakém rozsahu vést dokazování a prověřovat konkrétní, často intimní záležitosti. Soudní řízení tak lehce může sklouznout k vyřizování si starých křivd, praní špinavého prádla. Rozvod manželství obecně vyvolává polarizaci vztahů mezi manželi, ale také mezi rodinami a při tomto způsobu vedení soudního řízení dochází k eskalaci sporu.

Oproti soudcům zabývajících se trestnými činy, kde mají soudci k dispozici materiály s důkazy, opatrovníční soudci takové materiály nemají. Rodiče jsou ve většině případů zdraví, schopní a způsobilí pro výchovu dítěte a není etické a důstojné určovat a hledat důkazy, kdo z nich je lepším rodičem. Při rozhodování by soudce měl mít na paměti, že žádný z rodičů nemá přednostní právo na péči o dítě. Dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje oba rodiče a především prostředí, ve kterém se cítí bezpečně. Proto v případech těchto rodičovských bojů k poraženým patří děti, bez ohledu na to, který z rodičů soudní řízení „vyhrál a prohrál“. Traumatizace dětí je největší prohrou rodičů a jejich životním handicapem. V nemálo případech mezi rozvádějícími se rodiči spor zachází tak daleko, že dítě ztratí jakýkoli kontakt s jedním z nich. Tato ztráta se však neomezuje jen na dětství nebo dospívání, ale může mít trvalé následky.

Nelehkou rolí soudce je dojít k dobrému rozhodnutí u téměř neřešitelných případů, kde by v ideálním případě potřeboval až nadpřirozenou moudrost, již oplývala biblická postava – král Šalamoun.

Agenda opatrovnických soudců je obecně podceňovaná, pozice soudců v opatrovnickém řízení není nijak žádaná. (Nováková, Mertin, 2015) Soudcům také chybí širší specializace na rodinné právo a zapojování znalostí například vývojové psychologie se na právnických fakultách teprve dostává do výukových plánů. (Westphálová, 2017) Obecně vzdělávání nejen opatrovnických soudců se zabývá Justiční akademie, která v posledních letech do svých vzdělávacích kurzů pořádá semináře zabývající se interdisciplinární spoluprací ve věcech péče o nezletilé, zaměřující se na otázku role soudce v systému sociálně právní ochrany dětí a na nové poznatky z oblasti psychologie dítěte a na zjišťování názoru dítěte. Jeden ze seminářů se věnuje preventivnímu přecházení syndromu vyhoření v rámci opatrovnického řízení. (Justiční akademie, 2018, online, dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/seznam-seminaru>)

2.2 Advokáti

Advokát svou roli v rozvodovém řízení přijímá dobrovolně (na rozdíl od soudce, kterému je daný případ přidělen). Advokáti bývají osloveni na základě svobodného rozhodnutí rodičů. Z průzkumu, který si nechalo vypracovat epravo.cz, vyplývá, že se lidé často obrací na advokáty, na které dostali doporučení od někoho známého. (Česká advokátní komora, 2018, online, dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=3247>) Důležitou roli ve výběru

nehraje pouze odborná způsobilost advokáta, ale také určitý vztah důvěry, který k dané osobě cítí.

Pokud advokát přijme nabídku klienta a rozhodne se ho zastupovat v soudním řízení, obvykle uzavírá s klientem dohodu o způsobu zastupování, o účelu zastupování a také o odměně. Advokát není povinen tuto dohodu uzavírat písemně, ale pro jasnost poměrů obou stran je to žádoucí. Ve finančních záležitostech se advokát řídí tzv. advokátním tarifem (podle vyhlášky č. 177/1996 Sb., v platném znění) a ustanoveními o spotřebitelských smlouvách v občanském zákoníku. Také je třeba vyjasnit, jaká odměna je sjednána za každý úkon právní pomoci a co se pod tímto pojmem rozumí. Odměna může být stanovena za hodinu práce advokáta nebo za jiný časový úsek. Jedním z úkolů advokáta je poučit klienta o možných způsobech vedení rozvodového řízení – především o možnosti vést tzv. nesporný smluvený rozvod. V případě, že mají rozvádějící se manželé nesporné děti, je třeba jim sdělit, že k rozvodu manželství nemůže dojít do vyřešení úpravy poměrů dětí. Dále je namístě, aby advokát edukoval klienta o možnostech typu svěřeni do péče. V současné době se stává ústředním tématem práce advokáta dokazování vhodnosti toho typu péče o dítě, které si klient přeje. Pokud se klient cítí nespokojený např. se závěry znaleckého posudku, jeho častou reakcí je snaha zajistit si takový posudek, který bude situaci hodnotit dle jeho přání. Zde je opět na místě edukace klienta advokátem o vhodnosti takového posudku. (Löblová, 2015)

Advokát, jako jediný ze zainteresovaných subjektů, není zavázán hájit nejlepší zájem dítěte, ale jeho povinností je podle zákona o advokacii hájit oprávněný zájem klienta. Automaticky to nepředpokládá střet zájmů, ale z praxe vyplývá, že rodiče emocionálně ponořeni do sporu se svým expartnerem či expartnerkou, hájí především své zájmy a své pocity, které jsou často v rozporu nebo v nesouladu s nejlepším zájmem dítěte. Advokáti jsou však už na školách vedeni k tomu, aby nejlépe hájili zájmy klienta. To znamená – chovat se konfrontačně a s druhou stranou zacházet jako s nepřitelem. Postoje a způsoby jednání právníků mohou spor eskalovat, budovat mezi rodiči nepřátelství a dostávat rodiče do role protivníků. Opatrovnické řízení, ve kterém se jedná o životě dítěte, vyžaduje daleko citlivější přístup. Pokud se vrátíme zpět k zákonu o advokacii k hlavě III., dočteme se, že *„je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné“*. Z této citace můžeme usuzovat, že by advokát měl svého klienta poučit i o jeho povinnosti vykonávat rodičovskou

odpovědnost dle definice NOZ. Definici rodičovské odpovědnosti je věnovaná také jedna z dalších kapitol této práce.

Na realitu výše zmiňovaného střetu zájmů poukazuje i vznik Unie rodinných advokátů (dále URA), která započala svoji činnost teprve počátkem roku 2018. URA je odborná platforma pro advokáty a další odborníky a svou činností se zaměřuje na ochranu tradiční rodiny. Reagují tak na specifika rodinných sporů – možný střet zájmů (zájem klienta a zájem dítěte), neexistující vzdělání advokátů ve vývojové psychologii a neorientaci se ve skutečných potřebách dítěte. Advokáti z URA podporují mimosoudní řešení sporů, zaměřují se na vzdělávání odborné i široké veřejnosti. (Unie rodinných advokátů, 2018, online, dostupné z: <http://www.uracr.cz/o-nas>)

2.3 OSPOD

Deklarace práv dítěte přijatá v roce 1959 a Úmluva o právech dítěte, která byla deklarována roku 1989, prohlašují rodinu jako základní jednotku společnosti a jako nejlepší a nejpřirozenější prostředí pro vývoj, růst a výchovu dítěte. Zavazují se proto k tomu, že stát musí rodinu chránit a poskytovat jí takovou pomoc, aby svoji úlohu mohla plnit. V českém prostředí se dětem a rodině věnuje Listina základních práv a svobod v článku č. 32 ve smyslu že, dává rodičovství a rodinu pod ochranu zákona a dětem a mladistvým zaručuje zvláštní ochranu.

Činnost OSPODu (Orgánu sociálně-právní ochrany dětí) je definován zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o SPOD“), který vymezuje sociálně-právní ochranu dětí v § 1 jako:

- a. ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b. ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a
- c. působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny

Z popsaných základních právních dokumentů lze odvodit principy, na kterých práce OSPOD funguje. Předním hlediskem poskytování sociálně-právní ochrany dětí je nejlepší zájem, prospěch a blaho dětí. Sociálně-právní ochrana se poskytuje všem dětem bez rozdílu,

bez jakékoliv diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu a také se sociálně-právní ochrana poskytuje bezplatně všem nezletilým dětem mladším 18 let, pokud zletilosti nenabývaly dříve. Stát je odpovědný za ochranu dětí před tělesným nebo duševním násilím, za ochranu jejich zdravého vývoje z hlediska fyzického, psychického a mravního a ostatních aspektů integrity dítěte jako nositele práv daných Ústavou, Listinou a práv vyplývajících z mezinárodních závazků ČR. Stát však nenahrazuje plnění povinností a odpovědnost rodičů, ani nezasahuje do jejich postavení jako nositelů rodičovské zodpovědnosti, nejsou-li práva nebo vývoj dítěte ohroženy.

Sociálně – právní ochranou jsou pověřeny obecní úřady obcí s rozšířenou působností (městské úřady, ve statutárních městech magistráty a úřady městských obvodů, v Praze úřady pověřených městských částí), obecní úřady, krajské úřady (v Praze Magistrát hl. města Prahy), Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. Obecní úřad má za úkol vyhledávat děti, na které se sociálně-právní ochrana vztahuje. Krajské úřady mají úlohu především kontrolní a metodickou, Ministerstvo práce a sociálních věcí má na starost zejména výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí vydáváním právních předpisů a směrnic, dále plní kontrolní a odvolací funkci ve vztahu ke krajským úřadům. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je správním úřadem s celostátní působností, jemuž přísluší řešení otázek ochrany dětí ve vztahu k cizině. Především však zákon ukládá nejvíce povinností v ochraně dítěte obecním úřadům obcí s rozšířenou působností, které mají možnost bezprostředně sledovat ochranu práv dítěte a včas činit potřebná opatření se znalostí problému a místních podmínek. (zákon o SPOD)

OSPOD vstupuje do rozvodového řízení na základě pověření soudem – jako kolizní opatrovník nezletilého dítěte. Rodiče s ohledem na jejich skutečný nebo potencionální střet zájmu nejsou v situaci, kdyby mohli chránit nejlepší zájem dítěte. Dítě je proto považováno za ohrožené. Pracovník OSPOD se tedy stává zástupcem dítěte v soudním řízení, provádí v rodině sociální šetření (tzn., zjišťuje stav domácnosti, v jakém dítě vyrůstá), podává o tom soudci zprávu a může být pověřen zjišťovat názor dítěte v otázce úpravy poměrů. Pracovník OSPOD z podstaty své práce přichází s rodinou do kontaktu v největší míře ze všech zainteresovaných profesí. Soudci tak může poskytnout mnoho získaných informací. Opatrovník má v rámci soudního řízení možnost navrhnout důkazy, předkládat důkazy, má právo i na závěrečný návrh a právo odvolat se. V ojedinělých případech může podat návrh na

odebrání dítěte nebo na zbavení rodiče jeho rodičovských práv a povinností (buď úplných, nebo částečných). (Löblová, 2015)

Pracovník OSPOD je v případě rozvodového řízení nejen kolizním opatrovníkem dítěte, ale také je jeho úkolem poskytovat rodičům informace o průběhu řízení a poskytovat poradenství – například o sepisování návrhu pro soud na úpravu výchovy a výživy dítěte. Je na úvaze pracovníka, na kolik bude rodiči se sepisováním návrhu nápomocen, protože pak může být druhým rodiče vnímán jako vůči němu zaujatý. (Matoušková, 2015) Matoušková dále upozorňuje na skutečnost, že rodiče v rozvodovém konfliktu jednájí velmi iracionálně a pod vlivem silných emocí a v důsledku svého psychického chaosu a boje o dítě se snaží pracovníka naklonit na svoji stranu. Opatrovník by měl zůstat v neutrálním postoji, využívat svých kompetencí daných zákonem o SPOD a měl by se vyvarovat role „detektiva“ nebo „vyšetřujícího soudce“. Jirsa doplňuje, že poradenství kolizního pracovníka by mělo rodiče vést k uvědomění, že jejich dítě není ani zbraní ani trofejí žádného z nich a že smírné řešení není prohra a „*sebedokonalejší rozsudek je horší než špatný smír.*“ (Jirsa, 2006, str. 346)

Plaňava (1994) poukazuje na tu skutečnost, že pokud spolu dva lidé nedokáží žít slušně, je vzácné, aby se dokázali slušně rozejít. Jak ale doplňuje Matoušková (2015), i když spolu dva lidé žili poměrně slušně, mnohdy se nedokáží slušně rozejít. Pracovník OSPOD by měl vést rodiče ke smíru k dohodě, například – nabídkou o možnosti využití mediace, rodinných poraden atd. V případě, že není dohoda mezi rodiči možná ani za pomoci odborníků, může navrhnout rodiči pomoc s návrhem na vydání předběžného opatření o úpravě styku. (Matoušková, 2015)

Funkce kolizního opatrovníka zaniká právní mocí rozsudku o úpravě styku. V případě, že rodiče nebo jeden z rodičů maří soudní rozhodnutí, postupuje pracovník podle §6 zákona o SPOD, dle kterého je dítě v takovém případě považované opět za ohrožené.

Z výše popsané činnosti pracovníků OSPOD lze vysledovat, že kompetence kolizního pracovníka jsou poměrně široké a při zjištění, že více než 50 % případové agendy OSPOD náleží opatrovnictví v rozvodových záležitostech (Matoušek, 2017), je zřejmé, že pracovníci OSPOD jsou touto agendou výrazně zaměstnáni. Nemalou část případů tvoří ty, které Nováková (2017) označuje jako nezvládnutelné případy.

Významným problémem si dovoluji pojmenovat střet zájmů pracovníků OSPOD, vyplývající ze jmenování kolizními opatrovníky dítěte – to znamená, že jejich úkolem je sledovat nejlepší

zájem dítěte a zajišťovat „kontrolu“ nad situací dítěte. Zároveň je ten samý pracovník ze zákona povinen poskytovat rodičům poradenství.

Pracovník OSPOD nemá ve společnosti dostačenou prestiž, ze které vyplývá malá autorita tohoto úřadu podpořená stereotypem pracovníka, který pouze odebírá děti. Celková konstelace současného stavu pracovní náplně pracovníka OSPOD je krizová, a proto se v rámci této své práce pokusím navrhnout možné a poměrně snadné změny vyplývající ze zkušeností ze zahraničí, vedoucí k odbřemenění nejen pracovníků OSPOD, ale také dětí v rozvodové situaci.

2.4 Mediátoři

Mediace je dynamická metoda, jejímž cílem je pomoci stranám v konfliktu. Zákon o mediaci ji definuje dle dvou možných přístupů. Za prvé jako mediaci facilitativní, kde jde *„o postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.“* V druhém případě ji definuje jako mediaci transformativní, kdy se jedná *„o proces, ve kterém třetí nestranná osoba pracuje se stranami konfliktu na tom, aby jim pomohla změnit kvalitu jejich konfliktní interakce z negativní a destruktivní na konstruktivní, zatímco objevují a probírají možnosti řešení.“* Česká legislativa reagovala na mezinárodní normy a doporučení (především Rady Evropy) a zapracovala mediaci do právního rámce (nejprve v rámci Občanského soudního řádu, pak zákona o mediaci). Dle ZŘS je povinností soudu informovat účastníky soudního řízení o možnosti využití mediace a také soudci dává pravomoc mediaci nařídít.

Mediátoři v ČR působí v rámci volné živnosti a své služby nabízejí za komerční ceny. Svou práci tak nabízejí výhradně na základě dobrovolného rozhodnutí obou stran sporu. Z toho vyplývá, že tyto mediátory nemůže využít soudce k nařízené mediaci. Jejich výhodou je naopak dlouhodobá spolupráce, která není limitovaná lhůtou, která je pro mediaci stanovena. Mediační služby nabízejí také neziskové organizace. Jejich výhodou je bezplatnost (náklady pokrývají dotace a granty) a také to, že jejich kvalitu lze kontrolovat (musí splňovat standardy kvality dle zákona o sociálních službách). Dalším plusem je možnost nabízet rodinnou mediaci vedenou dvěma mediátory – ženou a mužem. Ze zkušeností vyplývá, že se jedná o klíčovou přednost vzhledem k charakteru konfliktu. Limitujícím je ovšem (jako v případě dalších sociálních služeb) závislost na dotačních řízeních. Z povahy věci je mediace důvěrná

záležitost a organizace, které ji poskytují, se musí vypořádat, jednak se závazkem mlčenlivosti, ale také s povinností poskytnout informace na vyžádání soudu nebo pověřeného zástupce OSPOD. V našem českém prostředí se situace řeší obvykle tím způsobem, že organizace poskytují jen informace o tom, zda mediace proběhla a zda byla či nebyla uzavřena mediační dohoda. (Brzobohatý, 2015)

Z důvodu našeho tématu je pro cíle této práce nejdůležitější zaměřit se na mediaci rodinnou. Rodinná mediace je specifická v tom ohledu, že vztahy mezi rodinnými členy jsou zpravidla velmi intimní, hluboké a jejich prožívání je vnímáno se silným emočním zabarvením. Rodinné vztahy jsou vícegenerační a také nejasně uzavřené, co do širky příbuzenstva. Rodina má dále silnou vazbu i na vnější prostředí (školu, pracoviště, trávení volného času). Rodinný mediátor by měl proto mít znalosti psychologie, pedagogiky, především vývojových období dítěte, životního cyklu člověka a fází rozchodu partnerů. Dále by měl mít přehled o právním rámci souvisejícím s rodinným právem a také by měl rozumět důsledkům druhů péče o dítě. (Šišková, 2016).

Mediace má několik zásad – zásady dobrovolnosti a důvěrnosti. Z praxe vyplývá, že zásada dobrovolnosti může být neporušena i v případě, že účast na mediaci je podnětána výrazným doporučením například soudu. Dále ze zkušeností vyplývá, že po první pozitivní zkušenosti ze setkání souhlasí s pokračováním dalších setkání a že ze zpětného pohledu účastníků mediaci považují za užitečnou. Zásada důvěrnosti je založena na nesdělování žádných informací o průběhu mediace, o chování klientů nebo jejich výroků. Specifikum rodinné mediace je dáno tím, že je jednáno o dítěti, které se mediace často neúčastní. Rodinný mediátor by měl být připraven zjistit zájem dítěte přímo od něho samotného. (Brzobohatý, 2015)

Mediátor v opatrovnickém řízení je neutrální osoba, která se snaží pomoci rodičům řešit jejich spor mírotvorným a kooperativním způsobem. Proces mediace zdůrazňuje odpovědnost rodičů za rozhodnutí, která ovlivní jejich děti. Role mediátora spočívá v usnadňování komunikace, udržování těžiště pozornosti na současném problému, a brání vytahování starých křivd, zrad a praní špinavého prádla, tím pádem zabraňuje tomu, aby diskuze sklouzla do neproduktivní a nekonstruktivní roviny kritik a urážek. Mediátor poukazuje na výhody vyřešení situace přátelskou domluvou, kdy ani jeden z nich nebude tím „poraženým“.

Zároveň mediátor pouze navrhuje, pomáhá hledat možnosti, ale nikdy nerozhoduje. Mediace může rodičům pomoci vyhnout se pocitu bezmoci, který zažívají, když o záležitostech týkajících se jeho dítěte rozhoduje úplně „cizí člověk“ – soudce. Mediace posiluje jejich sebeúctu, i úctu vzájemnou, pomáhá vytvářet důvěru, že budou schopni společně komunikovat s cílem o co nejlepší uspokojení potřeb dítěte. A protože jde o rozhodnutí, na kterém se společně domluvili, budou mít o to větší vůli ho dodržovat a neporušovat, než pokud je jim vnucené autoritou soudu. To by se mělo považovat za významnou výhodu mediace, oproti běžnému soudnímu jednání. V mediaci není vítěz ani poražený, dalo by se říci, že získávají všichni, včetně dětí, protože jejich rodiče jsou schopni se domluvit a jednat podle plánu, který byl sestaven v jejich nejlepším zájmu. Právníci vyhrávají, protože se jim s rodiči dobře a efektivně spolupracuje. Získávají soudy a soudci, protože nemusejí hledat šalamounská řešení ve sporech o děti, a každý úspěšně mediováný případ znamená významnou úsporu času v jejich přeplněném kalendáři. (Everett a Everett, 1994)

Vestal (Vestal, 2015) udává, že státy, které v USA mediaci zavedly, pomocí mediace vyřešily 50–90 % sporných případů. Johnston (Matoušek, 2015) uvádí ve své analýze, že mediace dokáže profitovat asi v 40- ti až 70- ti procentech případů. Mediace se tedy dá považovat za úspěšný nástroj, avšak na někdy velmi vyhrocené spory se úspěšně aplikovat nedá. V těchto případech je jako vhodnější nástroj považováno velmi jasné formulování soudního rozsudku, ve kterém bude přesně specifikováno, jak budou návštěvy probíhat (určení času, místa předání, přesné pokyny pro všechny účastníky sporu a také sankce za porušení rozhodnutí pro jakoukoli osobu).

Institut mediace je u nás poměrně nový způsob práce (mediace byla do právního řádu zavedena zákonem o mediaci teprve v roce 2012), ale jak dokládají zkušenosti jak ze zahraničí, tak nyní již i od nás, mediace se jeví jako velmi efektivní nástroj. Zkušenosti z praxe dokládají, že 80 % lidí se mediace účastní nedobrovolně. Z nich však přibližně 75 % dospěje v průběhu mediačního jednání k dohodě. (Brzobohatý, Rogalowitzová, Círbusová, 2015) Považují proto za důležité, aby mediace rostla do povědomí celé společnosti a byla ostatními subjekty a legislativou podporována.

2.5 Soudní znalci

V opatrovnických řízeních jsou soudci nejčastěji povoláváni coby soudní znalci psychologové (dále psychiatři, sexuologové, pediatři). Jejich úkolem je poskytnout odborné podklady pro potřeby soudce při rozhodování, které bude odpovídat nejlepšímu zájmu dítěte.

Činnost soudních znalců je upravena zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících a znalci jsou zapsáni do veřejného seznamu, který spravuje ministerstvo spravedlnosti. Soud (nebo jiná veřejná moc např. policie) zadá soudci vypracování odborného posudku, znalec je povinen posudek dodat v řízení před orgánem veřejné moci (podle zákona č. 500/2004 Sb. Správní řád). Znalec může posudek vypracovat na žádost občana nebo organizace, ale vždy v souvislosti s právním úkonem. Soud neboli orgán státní moci formuluje znalci otázky nebo soubor úkolů a poté obdrží soudní spis. Následuje setkání s rodiči a dětmi k vyšetření. Výsledky svého zjištění zašle zpět na soud. Náklady na vypracování posudku hradí obvykle rodiče napůl. (Matoušek, 2015)

Zadání soudu pro znalce má následující podobu (dle soudního znalce Matouška, 2015, str. 136-137):

- Vyšetřit osobnost obou rodičů
- Zjistit výchovné schopnosti obou rodičů
- Zjistit, jaké jsou vztahy rodičů k dítěti a naopak
- Zjistit, zda je vhodné zachovat stávající model péče, nebo připustit její změnu na střídavou péči
- Zjistit, jestli dítě není ovlivňováno jedním rodičem proti druhému rodiči
- Zjistit, jaký způsob péče preferuje dítě

Jiná varianta zadání (Matoušek, 2015, str. 137):

- Jaké citové vazby má dítě k rodičům a příteli matky
- Jaké jsou výchovné schopnosti matky
- Jaké jsou výchovné schopnosti otce
- Zda má dítě psychické či zdravotní problémy

- Pokud má dítě psychické či zdravotní komplikace, jestli tyto problémy souvisejí se způsobem rodičovské výchovy
- K jaké změně v rodinných vztazích a ve stavu dítěte došlo od doby zpracování předchozího posudku znalkyní XX v roce XX
- Zda je z hlediska znalce vhodné, aby pokračoval model střídavé péče

Obecně řečeno je nesmyslné a nemorální, aby někdo cizí vybíral jednoho z rodičů jako toho správného, kdo je oprávněný dítě vychovávat. „Naprostá většina rodičů je kompetentní vychovávat své děti, nedává smysl vybírat z nich toho lepšího, protože dítě potřebuje oba dva. Po znaleckém posudku se roztáčí další kolotoč boje – námitky, odvolání, zadávání alternativních posudků, předběžná opatření,“ uvádí Třešňák. (Třešňák, 2017) Jedná se o další zbytečnou eskalaci sporu. Dle Polákové by soudní znalci měli být zvaní k případům, které jsou závažné a jejich odborné výstupy by měly mít jen doporučující charakter. (Poláková, 2018)

Nováková (2017) také uvádí, že závěry soudních znalců jsou rodiči často zneužívané, používají je jako argumenty proti druhému partnerovi a dále, že problémem je také dlouhá doba připadající na vypracování znaleckého posudku. Čas hraje výraznou roli pro nastolení pravidel a péče a také ukončení všech dalších nejasností spojených s rozvodovou situací.

Bizarností dnešní doby jsou internetové stránky s diskuzemi o tom, jaký soudce je „protatínkovský“, „promaminkovský“, „prostřídavkový“ – a rodiče pak takového znalce požadují.

2.6 Manželské poradny

Manželské poradny zřizovány především kraji nebo městy a legislativní jsou zakotveny v zákoně o sociálních službách. Pracovníci poraden jsou vázáni povinnou mlčenlivostí a s klienty uzavírají dohodu o poskytování služeb. Služba je poskytována bezplatně a existuje pro to řada důvodů. Jedním z nich je, že pokud by se manželské poradny ocitly v pouze komerčním prostředí, staly by se pro velkou řadu lidí nedostupnou službou, druhým rizikem je pak logicky ten, že majetnější z manželů, by byl tím, kdo určuje, zda si službu budou moci dopřát nebo ne. Dále platí, že iniciátorem kontaktu bývá zpravidla ten slabší ve vztahu (spíše ten, co je podváděn než podvádějící, spíše týraný než týrající). Službu lze poskytovat i na komerční bázi, na základě živnostenského oprávnění (jedná se o vázanou činnost „Psychologické poradenství a diagnostika“). Původním cílem, se kterým v druhé polovině 20.

století poradny vznikaly, bylo, aby pomohly snižovat rozvodovost v zemi. Tento cíl se minul účinkem, avšak poradny tak napomáhaly a napomáhají dodnes s kultivací rozvodového řízení a vytvoření lepších podmínek pro rozvodové a porozvodové uspořádání. Dnešním slovníkem mluvíme o tzv. nesporném konsenzuálním rozvodu. (Šmolka, 2015)

Z katamnestických šetření vyplývá, že klienti považují i takové vyústění spolupráce s poradnou pro sebe za přínosné. Stejná šetření zároveň ukazují, že asi 20 % klientů, kteří vyhledali poradenskou pomoc až v průběhu rozvodového řízení, bere návrh na rozvod zpátky. (Šmolka, 2015)

Miroslav Plzák, zakladatel moderní matrimoniologie, tvrdil, že zkušený poradce je kompetentní posoudit, zda jsou snahy o záchranu manželství zbytečné nebo kontraproduktivní a dále jen zvětšují traumatizaci účastníků nebo jejich dětí. (Matoušek, 2015) Také A. Lazarus (Matoušek, 2015) píše, že povrchní harmonizace vztahů a posílení schopnosti partnerů vzájemně komunikovat mohou být dobrým výchozím bodem pro přechod od manželské terapie k rozvodové terapii.

Iniciátorem ke vstupu do poradny bývá častěji žena. Z praxe vyplývá, že z 50 %. Z 30 % je hlavním iniciátorem muž a ve zbývajících 20 % se považují za iniciátory oba dva. (Šmolka, 2015) Vstup do poradny může iniciovat také OSPOD (dle zákona o SPOD) nebo taktéž soud.

2.7 Shrnutí současného stavu

Stát svými zákonnými nástroji nedokáže dítěti bez přispění rodičů zajistit během rozvodového řízení ochranu jeho nejlepšího zájmu. Důkazem toho jsou případy, kdy opatrovnické řízení končí zletilostí dítěte, předběžná opatření se stanou “řešením” na několik let a nárůst křivých obvinění jako nasazení ničivějších zbraní. (Nováková, 2017) Přestože předpokládáme, že všechny zainteresované profese pracují a postupují v rámci svých kompetencí a dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, v rámci rozvodového řízení se vyskytují často opakované nedostatky. Dle Novákové neumíme následující:

- zapojit oba rodiče do řešení jejich konfliktu
- šetříme, porovnáváme – zakládáme na konflikt
- vyrábíme řadu písemností – zakládáme na konflikt (prostor k manipulacím a misinterpretacím)
- jsme neefektivní v postupu v práci s rodiči – chybí koordinace a tlak na rodiče
- nejdeme příkladem (profese spolu nekomunikují, mnohdy se nerespektují)

- neumíme pracovat s participací dítěte

V druhé praktické části této práce se pokusím nastínit, jakým způsobem se s podobnými nedostatky vypořádávají v zahraničí a jakým způsobem lze zařadit zahraniční zkušenosti do české praxe.

3. Rozvod

Rozvod je právním ukončením manželského vztahu. Jedná se o krajní řešení v procesu rozvratu manželství a na rozdíl od rozvratu manželství je rozvod deklarován tím, že je podán návrh na rozvod a do celého děje začnou vstupovat úřední instituce. Z pohledu psychologického se jedná o jednu z nejbolestivějších životních zkušeností. Přetrhávají se dlouholeté vztahy, ruší se jedno životní období a celá situace se dotýká samotné podstaty lidské identity. (Matějček, Dytrych, 2002)

3.1 Rozvod v právním řádu

Rozvodové řízení je podle českého práva zařazeno mezi nesporná řízení (podle zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) a to ve všech případech, i v tzv. velmi sporných rozvodech, kdy se manželé nejsou schopni domluvit téměř na ničem. Soud může návrhu na rozvod manželství vyhovět, je-li manželství hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. (NOZ §755)

Právní úprava rozvodu je upravena v novém občanském zákoníku (§755 - §757). Současná právní úprava rozlišuje rozvod dle zjišťování příčin rozvratu. Prvním z nich je tzv. rozvod sporný, kde je soud povinen zkoumat, jaké jsou příčiny rozvratu manželství. V řadě případů se pak děje spíše formálně – prostřednictvím účastnických výslechů manželů a po příčinách se příliš důsledně nepátrá. Jak také, když v životě a v manželství není nic černobílé a odhalit, co je příčina a co důsledek rozvratu, je často téměř nemožné. Tento způsob rozvodu budou i nadále využívat ti manželé, kteří se sice rozvést chtějí, z určitých důvodů však nejsou schopni či ochotni splnit předpoklady pro takzvaný rozvod dohodou podle ustanovení § 757 nového občanského zákoníku.

Druhým způsobem je tzv. rozvod dohodou – neboli rozvod nesporný (Nekola, 2015). V tomto případě je řízení zahájeno na základě společného návrhu manželů. Předpoklady pro tuto nepovinnou formu rozvodu jsou následující (dle § 757 NOZ):

- manželství musí trvat nejméně rok;
- manželé spolu déle než šest měsíců nežijí;
- manželé se musí na rozvodu dohodnout, respektive ten, který návrh nepodal, se k němu musí připojit;
- manželé se musí shodnout na příčinách rozvratu manželství;

- musí být opatrovnickým soudem pravomocně schválena dohoda o úpravě poměrů k nezletilým nesvéprávným dětem pro dobu po rozvodu manželství;

- musí být uzavřeny a úředně ověřeny dohody o úpravě majetkových poměrů, bydlení, popřípadě výživného bývalého manžela pro dobu po rozvodu.

Hlavním smyslem této úpravy je ten, že pokud se jsou manželé schopni na podstatných záležitostech domluvit, mají možnost dosáhnout rozvodu „bez hledání viníka“. Soud prozkoumá pravdivost uvedených podmínek a manželství rozvede. (Nekola, 2015)

3.2 Porozvodové uspořádání

V případě že rozvádějící se manželé mají společně nezletilé děti, je třeba, aby se společně domluvili na porozvodovém uspořádání péče. Dle NOZ soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. V roce 2016 došlo v rámci řízení o úpravě poměrů v 81, 45 % případu svěřením dítěte do výlučné péče matky, v 6,48 % případech do výlučné péče otce, v 10, 47 % případech do společné nebo střídavé péče a v 1,6 % do péče jiné osoby. (Ministerstvo spravedlnosti, 2017, online, dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B9sYB4mdkWmXWG1yM0VicDRBQzQ/view>)

Výlučná péče

Při výlučné péči jednoho rodiče soud stanoví, komu bude dítě svěřeno do péče. Druhému rodiči nadále zůstávají všechna práva, povinnosti vůči dítěti, vykonává svou rodičovskou odpovědnost a má právo spolurozhodovat o významných věcech týkajících se dítěte, jako je zejména určení jeho bydliště, výběr školy nebo lékařských zákroků. Při výlučné péči je možné (není to ale nutné) upravit soudně rozsah styku dítěte s druhým rodičem. Existuje celá škála úpravy šíře styku, na které se rodiče mohou domluvit.

Střídavá péče

Střídavá péče je jednou z možností, jak uspořádat porozvodovou péči o dítě, která vzbuzuje velké diskuse a silné emoce. O střídavou péči často usilují otcové, protože to jsou oni, kdo následkem rozvodu přichází o intenzivnější kontakt s dětmi.

Pro střídavou péči mluví fakt, že pro dítě je důležité, aby i po rozvodu mohlo zažívat pokračující vztah a péči obou rodičů. Pokud střídavá péče dobře funguje, vede k větší

spokojenosti rodičů, protože pro ně představuje menší zátěž. (Ve výlučné péči je často jeden rodič přepracovaný a druhý se cítí od dítěte vzdálen.) Nejčastějším problémem, který je se střídavou péčí spojen, je nestabilita prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Dítě se neustále stěhuje od jednoho rodiče ke druhému, domácnost každého rodiče se více či méně liší v péči, ve výchově a v hodnotách. Jednoduše může docházet k tomu, že dítě vlastně nemá domov ani jeden, protože v obou se může cítit jako přicházející a odcházející host.

Děti ve střídavé péči prosperují pouze za podmínky, že jejich rodiče jsou schopni dobré kooperace. Podle studie (Matoušek, 2015) děti od narození do tří let věku odloučení od matky snášejí dobře a také z něj profitují (mají méně problémů v sociální sféře, méně poruch pozornosti, u děvčat se objevilo méně vyhybavého chování). U dětí ve věku od čtyř do šesti let se vyskytuje méně adaptačních problémů než v kontrolní skupině. To vše samozřejmě platí pouze v případě, že v komunikaci mezi rodiči nedocházelo ke konfliktům a oba dodržovali rozvrh péče.

Longituální studie Cloutiera a Jacquese z roku 1997 (Matoušek 2015), která se zaměřila na stabilitu třech možných porozvodových uspořádání péče o dítě (výlučná péče matky, výlučná péče otce a střídavá péče) ukázala, že střídavá péče je značně nestabilní. V každém druhém případě děti přešly do výlučné péče jednoho z rodičů. (Nejčastěji se jednalo o děti mladšího věku.)

Společná péče

Při společné péči jsou děti těmi, kdo zůstávají v jednom domě či bytě a střídají se u nich jejich rodiče v určených časových intervalech (zpravidla po týdnu). Institut společné péče je vhodný pro rodiče, kteří jsou schopni spolu velmi dobře komunikovat a domlouvat se.

Flexibilní porozvodové uspořádání

Porozvodová uspořádání jsou v průběhu života dítěte často pozměňována. K změnám vede vývoj celé rodiny, a především změny u dítěte. Uspořádání, které bylo vyhovující, když žili rodiče sami, se po uzavření nového manželství nebo partnerství nemusí jevit jako to nejlepší. To, co bylo vhodné pro čtyřleté dítě, nebude nejspíš vhodné pro patnáctiletého teenagera.

Mnoho rozváděcích párů si neuvědomuje, že existuje tolik porozvodových uspořádání, kolik je párů samotných.

4. Dítě v rozvodu

Rozdělení od rodičů představuje pro děti traumatickou zkušenost. V našem typu kultury se jedná o jednu z nejstresovějších situací vůbec, která může člověka potkat. Na škálách stresogenosti se umísťuje na druhém místě, hned po nečekaném úmrtí životního partnera. (Matoušek, 2017) Pro děti je velmi obtížné vyrovnat se stresem, úzkostí a strachem, které nastalá situace přináší. Rozvodem je ohrožen také zdravý vývoj dítěte a pocit vlastní hodnoty. Děti často hledají vinu a příčinu této situace u sebe. Jak ukázaly četné výzkumy, neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem neutrpělo. (Matějček, Dytrych, 2002)

Následky jsou mnohdy celoživotní a někdy v naší společnosti už tak časté, až jsou nenápadné. Stává se smutnou realitou, že značná část maturantů řeší, koho z rodičů pozvat na maturitní ples nebo jakým způsobem zajistit vstupenky, aby každý z rodičů seděl na opačné straně sálu.

Podle statistiky Českého statistického úřadu bylo v roce 2016 rozvedeno přes 25 000 manželství. Rozvod se z 58,9 % týkal rodin, kde žily nezletilé děti. Převažovaly v nich rodiny s jedním dítětem (7,5 tisíce) a se dvěma dětmi (6,4 tisíce). (Český statistický úřad, 2017, online, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvательства-rok-2016>) Z tohoto zjištění můžeme konstatovat, že se jedná o velkou skupinu populace, jejíž následky ponese celá společnost.

4.1 Vývoj svěřování dětí do péče

V současné době je přes 81 % dětí svěřováno do výhradní péče matky. (České soudnictví 2016: Výroční zpráva MSp, 2017, online, dostupné z:

<https://drive.google.com/file/d/0B9sYB4mdkWmXWG1yM0VicDRBQzQ/view>) Jen v

posledních pár letech začal trend střídavé péče, která vyvrací často zakořeněnou představu, že dítě patří jen do mateřského náručí a dává i otcům prostor pro výchovu a péči o dítě.

V následujících řádcích bych se proto ráda podívala na historický vývoj svěřování dítěte do péče.

Průmyslová revoluce změnila strukturu rodinného života. Muži začali odcházet pracovat do měst, ubylo práce na farmách a polích, kde do té doby děti využívali jako pomocnou pracovní sílu. Důsledkem toho se ekonomická hodnota dětí zmenšila. Děti se staly spíše finančním závazkem a muži byli ochotnější přenechat péči o ně svým manželkám. Počátkem roku 1900 došlo poprvé k tomu, že soudy požadovaly po otci finanční podporu dětí, i když nebyly v jeho péči – to se stalo hybnou silou pro přesun preferenci výhradní péče matek. Alimentační

povinností otců se zmenšila finančních obtíže matek. Preference pro výhradní péči matek vznikla díky ekonomickým tlakům a společenským předsudkům. Tím, že otec pracoval mimo domov, se upevnilo známé rozdělení rolí jako matka – pečovatelka a otec – zaopatřovatel hmotných statků. Ve dvacátých letech podpořil význam mateřské péče Sigmund Freud popularizací psychoanalytických teorií, kde zdůraznil jedinečný přínos matky k psychické pohodě dítěte. (Warshak, 1996)

V soudních síních se začala objevovat velmi sentimentální rétorika. Jeden soudce pronesl a zapsal v roce 1921 toto:

„Pro hochu tak útlého věku nic nemůže přiměřeně nahradit mateřskou lásku – neboť jde o stálou službu vyžadovanou během péče a výchovy, kterou může poskytnout jen matka, neboť pouze u ní je povinnost spojena s touhou, pouze u ní je služba vyjádřena slovy lásky. Pouze ona má trpělivost a zájem o formování a uklidňování mysli dítěte, když se přizpůsobuje svému prostředí. Rozdíl mezi otcovstvím a mateřstvím je v tomto směru fundamentální.“ (Warshak, 1996, str. 27)

Warshak (1996, str. 29) píše: *„Výhradní péče matek, je to zvyk, ne biologický imperativ.“*

Soudy často pracují s termíny „útlý věk“ a když dítě vyroste tak s „pro dítě to nejlepší“ a „v nejlepší zájmu dítěte“. Je ponecháno na soudci, aby rozhodl, co je pro dítě nejlepší, rodiče se v dosti případech vzdávají své rodičovské zodpovědnosti a o tom, kdo a v jakém rozsahu bude o jejich dítěti rozhodovat, rozhoduje soudce. Většinou platí, že otec má naději získat dítě do výlučné péče, jen pokud matka hrubým způsobem zanedbává péči nebo ho zneužívá.

Po druhé světové válce se mnoho dětí ocitlo bez rodičů a z toho důvodu bylo nutné ubytovat děti do dětských domovů vybavených tak, aby poskytl přiměřenou tělesnou péči velkému počtu dětí. Většina dětí vykazovala dobré tělesné zdraví, ale jejich psychika byla velmi problematická. Nejčastějším problémem bylo, že děti nebyly schopny pociťovat, že jim na někom záleží, pečovat o někoho, projevovaly se agresivně a asociálně. Psychoanalytik John Bowlby začal tyto děti studovat a v roce 1951 uveřejnil že: *„vztah dítěte k matce...je za běžných okolností nejdůležitějším vztahem.“ (Warshak, 1996, str. 30)* Bowlby svým tvrzením upevnil kult mateřství, že vážné potíže hospitalizovaných dětí připsal na vrub separaci od jejich matek. Psychologové odrazovali rozvedené otce od večerních návštěv jejich batolat, aby pomohli dětem vyhnout se separační úzkosti popsané Bowlbym. Bowlby ve svých pozdějších studiích uznal trvalé pouto i mezi otcem a dítětem. (Warshak, 1996)

4.2 Význam otce

Po dvě desetiletí dominoval v práci dětských psychologů kult mateřství. V roce 1975 napsal Michael Lamb článek, v kterém pojmenoval otce „zapomenutými přispěvateli k vývoji dítěte“. Tento článek odstartoval zájem o otce jako o významné ovlivňovatele dětského života. Výsledek je nám již zřejmý - otec je významný, nejen když jsou děti starší, ale i v raných letech a v mnoha amerických studiích je prokázáno, že muži mají stejné rodičovské předpoklady jako ženy. (Warshak, 1996)

Existuje celé řady studií, které poukazují na negativní důsledky absence otcovské výchovy při péči o dítě. Ellis (Matoušek, 2015) poukazuje na více problematického chování, horší prospěch, častější začátek sexuálního aktivit, menší úroveň psychické pohody a větší životní těžkosti u dětí, které vychoval pouze jeden rodič (nejčastěji matka), ve srovnání s dětmi, které vyrůstaly v úplné rodině. Ve studii také uvádí, že dívky, které vyrůstaly bez otce, byly sexuálně dříve aktivnější a častěji otěhotněly ve věku do 16 let. Další studie dokázaly, že kontakt s otcem snižuje u chlapců míru agresivity (Matoušek, 2015).

Hlavní příčinou absence otcovské péče je porozvodové uspořádání. Kresselova studie (in Matoušek, 2015) odhaduje, že 40 % matek, které mají děti svěřené do výhradní péče, odpírá otcům kontakt s dítětem. Arditti (Matoušek, 2015) píše, že ze vzorku 125 respondentů (otců) 50 % přiznalo potíže způsobené narušováním kontaktu s dítětem jejich matkami. Dudley (Matoušek, 2015), který se zabýval příčinami deficitu otcovské péče, udává, že otcové si často stěžovali na neschopnost soudů vynutit nebo rozšířit jejich styky s dětmi. Otec má tedy často zájem se dítě starat, ale silný odpor matky mu v realizaci kontaktu zabraňuje.

V české studii Schüller, Prokopec, Dytrych (Matoušek, 2015) podávají znepokojivé zjištění, že vysoký počet otců se s dětmi nestýká vůbec. V případě matek do 23 let se jedná až o 40 % otců.

Rozsáhlý výzkum, který byl prováděn mezi australskými rozvedenými rodinami, ukázal širší paletu porozvodového uspořádání (Matoušek, 2015, str. 39):

- Sdílená péče (6%), kdy každý z rodičů pečoval o dítě nejméně 30 % času
- Standardní péče (34%), otcové byli v kontaktu s dítětem obvykle každý druhý víkend
- Kontakt s otcem je pravidelný, ale jen přes den (16%)
- Kontakt s otcem je nepravidelný, ale dítě s ním tráví část prázdnin (10%)

- Dítě má přirozený kontakt s otcem pouze jednou za 3-6 měsíců (7%)
- Dítě nemá prakticky žádný kontakt s otcem (27%)

Také tento australský výzkum ukázal, že matky jsou významnou překážkou kontaktu s otci. Tento málo častý kontakt s dítětem dělá z otců tzv. disneyovské otce (jak píše Warshak, 1996). Otcové čas s dítětem využívají pouze k zábavě a hře, navštěvují s dětmi kina, hřiště a zábavní parky. Na tzv. přirozený čas jim nezbývá prostor a dětem pak chybí autoritativní otcovská výchova a laskavý přístup s jasně vymezenými hranicemi a pravidly.

Soudy, které jsou často k rozhodnutí o porozvodovém uspořádání nuceni rodiči, zvažují následující faktory:

- Schopnost rodiče poskytnout dítěti adekvátní péči.
- Životní styl rodiče.
- Přání dítěte (zde se musí vycházet ze schopnosti dítě říct skutečně svůj názor, nejčastěji se jedná o děti nad 12 let).

Zvyšující se povědomí o potřebě otcovské výchovy a varovná zjištění o časté absenci otce při výchově dětí, přivádějí společnost k potřebě zakládání preventivní programů, které edukují rodiče i děti svých právech a povinnostech při rozvodu. Tyto programy iniciují soudy, orgány sociální ochrany i neziskové organizace. (Pavlát, 2015)

4.3 Faktory významné pro vyrovnání se s rozvodem

Jedním z nejdůležitějších faktorů, které ovlivňují dopad rozvodu na děti, je chování rodičů, jejich přístup k sobě navzájem a jak po celou dobu působí na děti. Dalšími faktory jsou věk dítěte, jeho temperament, jeho osobnost, a také ekonomické okolnosti a celková stabilita rodiny.

Warshak (1996) uvádí ještě další faktor, který je významný při úvahách o pravděpodobnosti, že se dítě s rozvodem svých rodičů dobře vyrovná, a tím je pohlaví dítěte. Dívky ve výhradní péči matky prospívají nejméně do doby adolescence zřetelně lépe než chlapci, a to doma, ve škole i mezi vrstevníky. Chlapci jsou více zranitelní, a to v mnoha ohledech. Hůře vycházejí se svými rodiči, učiteli i vrstevníky. Mají více nejistoty co do sexuální identity, dále se hůře soustředí a při práci ve škole se méně snaží.

5. Vymezení pojmů rodinného práva

5.1 Nejlepší zájem dítěte

Princip nejlepšího zájmu dítěte je stěžejním bodem celého rodinného práva. Teprve v 18. a v 19. století se na děti začalo nahlížet jako jedince, kteří mají nějaká práva, a začala se věnovat pozornost jejich ochraně. To je projevovalo omezením dětské práce, zavedením povinné školní docházky, péčí o děti bez rodiny apod. Ve 20. století pak byly práva dětí zařazeny do důležitých úmluv (Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, Deklarace práv dítěte – 1959 a Úmluva o právech dítěte OSN – 1989). Právě Úmluva o právech dítěte je postavena na principu nejlepšího zájmu dítěte. V článku č. 3 se píše, že *„zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními či zákonodárnými orgány.“*

Princip nejlepšího zájmu dítěte slouží jako pomoc při výkladu právních předpisů, ale bohužel je to právní pojem, který je málo určitý a není jednoduché vždy najít jeho konkrétní naplnění. Nejlepší zájem je také podmíněn kulturním, sociálním, náboženským prostředím, ze kterého dítě pochází. Nastávají také situace, kdy nejlepší zájem dítěte je v konfliktu se zájmy např. rodičů, prarodičů atd. S neurčitostí pojmu se právo snaží vypořádat různými způsoby.

Například Český národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009-2011 uvádí, že *„nejlepší zájem dítěte má sloužit k tomu, aby životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální vývoj a plnohodnotné dětství, a osobní potenciál dítěte byly plně vyvinuty v rámci rodiny, cizí péče a podpora má být dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře.“* (Matoušek, 2015, str. 70)

Výbor pro dětská práva OSN v roce 2013 přijal obecný komentář k právu dítěte na to, aby byl jeho nejlepší zájem primárním hlediskem. Dále také doporučuje, aby byl vytvořen seznam základních elementů, které by určovaly zájem dítěte. Navržená jsou následující kritéria (Matoušek, 2015, str. 73):

- Názor dítěte.
- Identita dítěte.
- Zachování rodinného prostředí a existujících vztahů dítěte.
- Zajištění ochrany, péče a bezpečí dítěte.
- Posouzení toho, zda se dítě nachází ve zranitelném postavení.

- Ochrana zdraví dítěte.
- Právo dítěte na vzdělání.

Každá situace musí být posuzována individuálně, každé dítě vyžaduje jinou péči, a proto se ani úspěšná řešení nedají kopírovat a musí se šít každé rodině a každému dítěti na míru.

Nekola (2015) zdůrazňuje, že obecně vzato nelze klást rovnítko mezi momentální názor dítěte a zájem dítěte, což mnohdy činí právě rodiče.

5.2 Rodičovská zodpovědnost

Rodičovská zodpovědnost je v dnešní době důležitým termínem, jelikož ve společnosti nenacházíme tradiční vzor rodiny. Styčným bodem se stává zaměření na rodičovskou zodpovědnost.

Rodičovská zodpovědnost vzniká rodičům narozením dítěte a k jejímu zániku dochází, jakmile dítě dosáhne zletilosti nebo smrti dítěte, rodiče, případně osvojitele.

Listina základních práv a svobod hovoří pouze o rodičovských právech, nikoli o povinnostech rodičů. Nový občanský zákoník v § 858 definuje práva a povinnosti rodičů takto: *Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.*

Rodiče jsou přitom povinni důsledně chránit zájmy dítěte (podle článku 3 - Úmluvy o právech dítěte), řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající jeho stupni jeho vývoje, mají také právo užít výchovných prostředků (nesmí být dotčena důstojnost dítěte, jeho zdraví a vývoj).

Právo vykonávat rodičovskou zodpovědnost může být soudem:

- Pozastaveno, brání-li v tom rodiči závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, např. v případě onemocnění rodiče.
- Omezeno, nevykonává-li rodič svou zodpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte.
- Zbaveno, jestliže rodič svou zodpovědnost zneužívá nebo vážně zanedbává.

Pozastavení, omezení a zbavení rodičovské zodpovědnosti se netýká vyživovací povinnosti. Dojde-li k podstatné změně poměrů, může být rodičovská zodpovědnost obnovena. (David, 1999)

6. Interdisciplinární spolupráce

Vzhledem k tématu této práce – snahy podívat se na možnosti spolupráce mezi profesionály intervnující v rozvodovém řízení, bych se ráda zaměřila na metodu interdisciplinární spolupráce, která je v rozvodových řízeních nyní už nejen v zahraničí uplatňována a jeví se jako efektivní přístup napomáhající řešení rodičovských rozvodových sporů.

Pojem interdisciplinarity, resp. mezioborové spolupráce, můžeme definovat jako metodu propojení a aktivní spolupráce mezi různými vědami za účelem dosažení integrovaného a synergického výsledku v teoretické i praktické odborné činnosti, ve vědě i výzkumu. (Slovník cizích slov, 2018, online, dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/interdisciplinarita>) Interdisciplinární spolupráce může probíhat jakožto spolupráce mezi státním, vládním sektorem a nestátními, neziskovými organizacemi, tedy jako spolupráce státu s nestátními institucemi, ale také jako spolupráce jednotlivých organizací mezi sebou. (Hanušová, Hellebrandová, 2006)

Dle výše citované Hanušové, Hellebrandové interdisciplinární spolupráci je možné rozlišit na tři úrovně, které všechny je možné zapojit do meziresortní spolupráci zainteresovaných profesí při rozvodových sporech:

1. zvýšení povědomí o nutnosti spolupráce, získání informací o dalších resortech,
2. výměna informací mezi profesionály – vymezení místa pro předávání informací, společné hledání řešení, interpretace různých odborníků, což vede k získání většího rozhledu,
3. spolupráce při určitém konkrétním problému.

6.1 Bariéry interdisciplinární spolupráce

Hellebrandová (Hanušová, Hellebrandová, 2006) se domnívá, že nezřídka dochází k poškozování klientů v důsledku nedostatku spolupráce profesí různého odvětví. Ve zmiňované publikaci jmenuje následující bariéry, které interdisciplinární spolupráci ztěžují nebo jí přímo zabraňují:

- rozdílný status profesí
- kultura organizace
- důvěra klienta v organizaci
- konkurence mezi organizacemi
- stereotypy

- nedostatečná důvěra v kompetentnost ostatních odborníků v týmu
- nevyjasnění rolí
- nedostatečná kooperaci
- mocenské zájmy organizace

(Často spolu neumí spolupracovat ani vládní resorty. Typickým českým příkladem je rozdrobenost ústavů, které poskytují péči o dětem vyrůstajícím mimo rodinu. Dětská centra spadají pod Ministerstvo zdravotnictví, Dětské domovy pod Ministerstvo školství a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc pod Ministerstvo práce a sociální věci.)

6.2 Historie interdisciplinární spolupráce

Historie interdisciplinární spolupráce u nás začíná v období první republiky, kdy byla velmi bohatá činnost spolků – nestátních uskupení, jež doplňovala činnost státu. Po roce 1939 veškerá činnost těchto spolků zastavena a s příchodem komunistického režimu úplně zakázána. Veškeré služby potřebným zajišťoval stát, veškerá péče byla tedy velmi centralizovaná. Až po roce 1989 došlo k obnově činnosti neziskových organizací. V současné době je již rozsah péče poskytované tzv. třetím sektorem velmi široký a obsahem své práce doplňující státní sektor. Došlo k decentralizaci péče, v neziskovém sektoru je upřednostňován také komunitní způsob práce (činnost v konkrétní oblasti za současného využití všech dostupných institucí v dané lokalitě), čímž je podporována interdisciplinární práce s klienty. (Hanušová, Hellebrandová, 2006)

6.3 Etika práce

Využití interdisciplinární spolupráce napomáhá k tomu, aby docházelo k propojování jednotlivých odborníků tak, aby se eliminovala jednostranná rozhodnutí. Profesionální pomoc je velmi složitá záležitost, při níž se pracovník často setkává s různými etickými dilematy. Při jednání s klientem je pracovník nucen rozhodovat podle ustálených pravidel, zákonů a nařízení, ale zároveň se nemůže oprostít od svého vnitřního prožívání, svých zkušeností, a i jimi je ovlivňován. To svádí k subjektivnímu hodnocení situace. To, co v danou chvíli jeden pracovník vnímá jako správné, jiný pracovník může shledávat jako nevhodné. Je proto nutné, aby profesionálové vždy důkladně volili a poctivě se rozhodovali mezi jednotlivými možnostmi tak, aby vždy mohli své rozhodnutí legitimizovat. Zároveň je důležité, aby si profesionál byl vědom, do jaké míry převezme na sebe klientovu odpovědnost. Pracovník by

toto rozhodnutí mohl učinit v každém oboru v různé míře a všechna rozhodnutí by mohla být hodnocena jako správná a současně i špatná. Proto je v těchto situacích potřebné setkávat se v interdisciplinárních týmech a volit takovou strategii, která bude jednotná a zároveň klient bude mít prostor převzít svou zodpovědnost a profesionálové si budou vzájemně oporou a podporou v rozhodování. (Hanušová, Hellebrandová, 2006)

6.4 Interdisciplinární spolupráce při řešení rozvodových sporů

V rozvodových sporech se interdisciplinární spolupráce profesí jeví jako velmi efektivní nástroj, který rozhádaným rodičům v emocionálně velmi vypjatých situacích dává hranice a ukazuje cestu, která vedou k co nejefektivnějšímu vyřešení porozvodového uspořádání a navrácí je k převzetí rodičovské odpovědnosti.

Neexistují žádné zákonné normy, které by předepisovaly, nabízely nebo doporučovaly sesítování profesionálů při řešení konfliktu, ale také neexistuje žádná zákonná norma, která by tento přístup vylučovala. (Rudolph, 2009)

Anglický název pro interdisciplinární přístup je „working together“ - z tohoto názvu je na první pohled patrné, že odborníci by měli pracovat spolu, tedy nikoli nezávisle na sobě, vedle sebe, ale ve vzájemné spolupráci a kooperaci.

UMPOD (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí) ve svém metodickém doporučení pro řešení rodičovských konfliktů definoval doporučení týkající se spolupráce a komunikace: (Brzobohatý, Rogalowitzová, Círbusová, 2015)

1. Rodičovský konflikt zpravidla nevyřeší jen jedna z participujících profesí. Je třeba, aby při práci s rodinou úzce spolupracovaly všechny zapojené profese.
2. Komunikace je důležitá nejen mezi rozvádějící manžely, ale také mezi participujícími profesionály.
3. Včasná intervence má velký význam při řešení rodičovského konfliktu. Zahájení poradenství i ve správnou chvíli může hodně zachránit a zabránit mnoha dalším chybám, předejde se tak další eskalaci konfliktu.
4. Rodiče musí vidět, že všichni odborníci, kteří na řešení jejich problému participují, sledují jeden cíl – nejlepší zájem dítěte a vyřešení rodičovského konfliktu.
5. Pro nejefektivnější vyřešení rodičovského konfliktu je prospěné zapojit i další subjekty, se kterými dítě přichází do kontaktu (škola, sportovní a zájmové kroužky)

- Sdílení a výměna informací přispívá k efektivitě práce všech zapojených subjektů.
6. Mediátor se bude snažit o zprostředkování komunikace mezi rodiči. Jejím cílem nemusí být nutně dosažení dohody rodičů, ale významné bude, pokud se podaří navázat, obnovit nebo uklidnit dialog mezi rodiči.
 7. V určitých situacích může být vhodné komunikovat pomocí neformální komunikace. Mnoho informací je možné sdělit telefonicky, e-mailem ještě dříve, než bude odeslána oficiální písemná zpráva.
 8. Každý případ je jedinečný a má svá specifika, která je potřeba zohlednit. Nelze ke všem případům přistupovat stejně a řešit je totožným postupem.
 9. Je užitečné vědět, jakým způsobem pracují ostatní profese zapojené do řešení rodičovského konfliktu, jaké poskytují služby, jaké mají kompetence.
 10. Cílem snažení profesionálů by mělo být v každém případě se snažit o zachování vztahu dítěte k oběma rodičům.

6.5 Interdisciplinární spolupráce v ČR inspirovaná Cochemskou praxí

S ohledem na zákonné zakotvení rodinného práva je cesta k implementaci myšlenek interdisciplinární spolupráce otevřená. Jelikož však není tento systém interdisciplinární spolupráce zakotvený v právních předpisech, jde vždy jen o aktivní iniciativu konkrétního soudu a v jeho obvodu shromážděných subjektů, které jsou na rodičovském konfliktu profesně zainteresované. Jako nadějně snahy, které přináší své plody, se jeví iniciativa Cochem.cz a také i začínající interdisciplinární praxe v Novém Jičíně. Ráda bych je proto v následujících řádcích představila.

6.5.1 Začátek realizace

Opatrovnické soudy jsou nadprůměrně vytížené rozvodovou agendou a celý proces nefunguje dostatečně rychle a dynamicky, opatrovnické řízení je zbytečně dlouhé a často prodlužované (velkými prostoji mezi jednotlivými soudními řízeními, nutností vypracování posudků soudními znalci). Celý systém tak vytváří prostor pro rodičovské boje, praní špinavého prádla, a tím spor mezi rodiči spíše napomáhá eskalovat. Potřeby dítěte jsou tak odsunuty na druhou kolej. (Nováková, Mertin, 2015) Toto je ještě stále realita (nejen) českého opatrovnického řízení, který přivedl následující iniciativy ke snaze o změnu.

V roce 2014 vzniklo sdružení Cochem.cz, jehož cílem je prosazení Cochemské praxe v České republice. (Konkrétním principům a postupu Cochemské praxe je věnována samotná kapitola v praktické části této práce). Markéta Nováková, zakladatelka sdružení, se snaží šířit

myšlenky smírného řešení rozvodového sporu, pomáhá organizovat konference na úrovni krajů. Spolupracuje s mnoha soudci a jinými zúčastněnými odborníky. Tou správnou cestou, jak změnu v opatrovnickém soudnictví prosazovat, je podle jejího názoru taková iniciativa, která mění situaci primárně odspodu, tzn. na úrovni jednotlivců a regionálních týmů. V plošném legislativním měřítku by bylo možné principy Cochemské praxe zakotvit v ustanoveních občanského soudního řádu a zákona o zvláštních řízeních soudních a to např. přidáním určitých procesních prvků, které by musely být vyčerpány prioritně a až následně, pokud by nebyly efektivní, by došlo k uplatnění autoritativní rozhodovací pravomoci soudu. Závazná legislativní úprava přesto, že je požadovaná, by však měla být až samotným vyvrcholením snah o změnu samotné praxe v rámci jednotlivých soudních obvodů. Klíčové je tak především vzdělávání regionálních soudců a dalších zainteresovaných odborníků, kteří mají o změnu spočívající v kvalitnější interdisciplinární spolupráci zájem. (Vavřková, 2018)

6.5.2 Realizace – Nový Jičín

Realizace regionálních seminářů se jeví jako efektivní a nese první ovoce. Na začátku roku 2016 spustil jako první tuto reformu v opatrovnickém řízení soudce Vladimír Polák, který se na základě zahraničních zkušeností nechal inspirovat ke změně v opatrovnické agendě na svém působišti – Okresním soudě v Novém Jičíně (dále jako OS Nový Jičín). Nefunkčnost systému si žádala velkou systémovou změnu (bez legislativních změn a bez potřeby finančních prostředků), proto v březnu 2016 zorganizoval první společné setkání všech participujících subjektů. Tak vznikl interdisciplinární tým, který se dodnes jednou měsíčně setkává a společně definují nové vize, principy a procesy. Projekt na OS v Novém Jičíně má velmi dobré výsledky. V první čtvrtině roku 2015 se dohodovost v rámci celého péče úseku pohybovala okolo 59 %, v průběhu roku 2016, jak se jednotlivá soudní oddělení zapojovala do projektu, stoupl počet dohod přibližně na 91 % a průměrná délka řízení se zkrátila na 52 dní. Přestože jde zatím o předběžnou interní statistiku soudu srovnávající jen kolem 150 případů, je možné konstatovat, že nárůst dohod o 30 % je odrazem uplatňování nové praxe. Tento rozdíl představoval problémové spory, které by se zřejmě vlekle dlouhodobě a řešily by se znaleckými a případně revizními znaleckými posudky. (Polák, 2017, online, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=e7lr1srESZg>)

Kromě OS v Novém Jičíně se snaha měnit opatrovnickou agendu objevila i v rámci jiných soudních obvodů. Inspiraci od Poláka převzal předseda Okresního soudu v Mostě Martin Beneš. Interdisciplinární spolupráci inspirovanou cochemským modelem začali v Mostě

uplatňovat na podzim roku 2016 a výsledky v podobě zkrácení délky řízení a stoupající počet dohod se dostavil i tam. A to přesto, že postup v rámci soudů je poněkud odlišný: v Novém Jičíně je klíčovým principem spolupráce všech zúčastněných institucí, na druhé straně v Mostě se angažuje primárně soud. (Třešňák, 2017)

V současné době se scházejí nebo začínají scházet týmy složené ze zástupců zainteresovaných subjektů i v mnoha dalších městech. Markéta Nováková z Cochem.cz vidí další cesty vzdělávání a rozšiřování myšlenek Cochemské praxe kromě organizování odborných interdisciplinárních konferencí a workshopů např. i v odborném zaškolování neziskových organizací, které by později provázely soudy procesem implementace teoretického modelu do praxe. (Vavřeková, 2018)

6.6 Nové nástroje

Nové přístupy založené na interdisciplinaritě profesí sebou přináší i potřebu nových nástrojů, které budou fungovat efektivněji. Jiný soudní rok a rodičovský plán využívané právě v Novém Jičíně jsou ukázkou toho, že není nutná změna legislativy, ale pokud je vůle a snaha, je možné změny dosáhnout i v rámci stávajícího legislativního rámce. Dále jsem si do výčtu nových nástrojů dovolila zařadit novinky, se kterými přichází nestátní sektor.

Jiný soudní rok

Jiný soudní rok (definovaný § 18 ZŘS) je využíván v procesní fázi v rámci zvláštních soudních řízení. Jiný soudní rok může soud svolat, pokud to považuje za vhodné, za účelem přípravy a projednání věci. Přizváni jsou účastníci řízení, kteří mají při jiném soudním roce prostor k vyjádření se k věci. Jiný soudní rok se může konat mimo soudní budovu nebo i mimo obvyklou úřední dobu soudu. (§18 ods. 1 a 2 zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních) Procesní institut jiného soudního roku tak přináší možnost iniciovat méně formální setkání soudce s účastníky řízení za účelem zjištění jejich stanovisek k projednávané věci. Takové setkání bývá obzvláště vhodné v rámci péče sporu, kdy soudce může s rodiči rozebrat jejich konfliktní situace, ze svého postavení soudní autority nasměrovat jejich kroky k dohodě a přispět tak k deeskalaci konfliktu. (Westphálová, 2017, online, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=MLFqMYI4vII>)

Rodičovský porozvodový plán

Iniciativa Americké akademie manželských právníků (American Academy of Matrimonial Lawyers Model for Parenting Plan) vyvinula tzv. rodičovský porozvodový plán, jehož cílem

je předejít nejasnostem, komplikacím a konfliktům. V rámci plánu se rodiče několikrát setkají s profesionály (z oblasti psychologie, práva apod.) a společně proberou detailní schémata uspořádání porozvodových poměrů, která jsou pro děti přijatelná. V rámci tohoto schématu se pracuje individuálně a hledí se na schopnosti a možnosti každého z rodičů. (Matoušek, 2015) Rodičovský plán, který využívají v Novém Jičíně je zpracovaný podle NOZ. Na rodičovském plánu si rodiče domluví, že dítě nebudou používat jako svého prostředníka, domluví se na praktických záležitostech (např. kdo bude uplatňovat daňové slevy na děti). Rodičovský plán je sice právně nevymahatelný, ale vzhledem k tomu, že rodiče jsou tvůrci jeho obsahu a vytvořili ho společnou domluvou, mají větší motivaci a vůli ho respektovat a dodržovat. (Justice.cz, 2018, online, dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soud/soud.aspx?j=163&o=153&k=6632&d=353259>)

Kroužek pro děti, jejichž rodiče se rozvádějí

Inspirovaná zahraniční zkušeností byla také Tereza Vránova, autorka Dětského průvodce světem rozvodu a předsedkyně stejnojmenného spolku, pod kterým je kroužek pro děti organizován. Kroužek je určen pro děti v mladším školním věku (7-12 let) a jeho cílem je vytvořit dětem prostor pro sdílení svých pocitů, myšlenek, přání a zkušenosti, a to v bezpečném a hravém prostředí pomocí různých metod (kreslení, pohybové cvičení, povídání). Podmínkou pro vstup dítěte do kroužku je souhlas obou rodičů. Tento program nyní probíhá v Olomouci, Přerově, Novém Jičíně a Karviné. (Dětský průvodce rozvodem, 2018, online, dostupné z: <http://www.detskypruvodcerozvodem.cz/>)

Webové stránky pro děti – Právo na rodiče

V roce 2017 spustila Markéta Nováková ze spolku Cochem.cz ve spolupráci s předními českými odborníky webové stránky pro děti, které společně se svými rodiči prochází rozvodem. Na stránkách pod doménou Pravonarodice.cz děti naleznou definovaná svoje práva, odkazy na služby, popsání pocitů, které může dítě v této situaci prožívat, a příběhy dětí, které prošly podobnou situací. Jsou také vyzýváni k tomu, aby o svých pocitech komunikovaly i se svými rodiči. Stránky jsou částečně zaměřené i na rodiče, ti mohou na stránkách nalézt apel, aby nezapomínali na své děti v této situaci a soustředili se i na jejich potřeby. (Právo na rodiče, 2018, online, dostupné z: <http://pravonarodice.cz/>)

Empirická část

7. Metodika

Výzkumný cíl a výzkumná otázka

Předkládaná práce si již ve svém názvu vymezila za cíl srovnat spolupráci profesionálů během rozvodů ve vybraných evropských zemích. Pro sledování konkrétních kroků spolupráce a srovnání spolupráce formuluji výzkumnou otázku, která zní: *Liší se systémy rozvodových řízení ve vybraných parametrech?*

Metoda sběru dat a analýza dat

Výše zmíněného cíle bych se ráda dopracovala pomocí kvalitativního výzkumu, metodou analýzy dokumentů. Jako analyzované dokumenty jsou zvoleny především legislativní prameny daných zemí, dle nichž jsou profesionálové povinni postupovat, a praktické postupy rozvodového řízení vybraných zemí. Na základě této analýzy dokumentů byly stanoveny tématicky relevantní kategorie, dle nichž jsou vybrané praxe zemí následně srovnány. Tímto způsobem zredukované informace slouží k odpovědi na výzkumnou otázku. Výsledky pak v závěru slouží k návrhu doporučení pro zlepšení stavu české praxe.

Výzkumný soubor

Vzhledem k šíři možností, jací profesionálové během procesu rozvodu mohou figurovat v užším či širším pojetí, byly vybrány pouze ty profese, které jsou do rozvodových sporů zapojeny samozřejmě nebo zpravidla. Jedná se o soudy, které rozvod a porozvodové uspořádání péče o dítě schvalují, dále obecně řečeno orgány péče o dítě (každý stát má pro tuto instituci specifický název), které bývají do rozvodového řízení přizvány jako „zástupci práv dítěte“ soudem a advokáti, kteří jsou do tohoto druhu řízení často najímáni rozvádějícími se rodiči jako „zástupci práv rodičů“.

Pro možnou realizaci této diplomové práce jsem se zaměřila pouze na vybrané státy. Jak název určuje, z důvodu geografické a kulturní blízkosti jsem si pro srovnání zvolila pouze státy ležící na evropském kontinentu, přestože i další státy jako např. USA nebo Nový Zéland by svými praxemi a způsoby řešení byly pro potřeby této práce jistě inspirativní a obohacující. Dále vzhledem k omezenosti mých jazykových dovedností jsem vynechala některé evropské státy, které by nabízely další paletu zajímavých příspěvků a byly by

zajímavými zdroji pro tuto práci. Zde se jedná především o Holandsko a státy skandinávského poloostrova, které dle mých rešerší nabízí podklady především ve svém rodném jazyce. Mezi zvolené země jsem proto vybrala Spojené království (zde zdůrazňuji, že dále zmiňovaná legislativa je platná pouze pro oblast Anglie a Walesu), jehož legislativa je historicky odlišná s naším právním řádem. Anglické právo vychází z angloamerického právního systému. (Millerová, 2012). Další studovanou praxí je realita německého systému, který podnítil můj zájem o toto téma a který vzhledem ke geografické i kulturní blízkosti našich zemí inspiruje už dnes svou praxí některé ze soudních okrsků v Česku. Jako další zemi jsem zvolila zástupce postkomunistického bloku Slovensko, se kterým se naše právní cesty začaly rozcházet teprve před pětadvaceti lety.

7.1 Zvolená kritéria

Pro kvalitativní srovnání systémů rozvodových řízení a spolupráce profesí jsem zvolila na základě studia literatury klíčová kritéria. Jejich volba se řídila záměrem najít ty, která poukazují na systém spolupráce nebo spolupráci profesionálů upravují. Zároveň ke každému z kritérií připojuji i současný stav české praxe.

Prvním sledovaným kritériem je **právní zakotvení**, ze kterého vychází legislativní úpravy dané země.

Jako druhé kritérium jsem si určila **rychlost řízení**. Jedná se o nástroj, který je pro zdravý vývoj dítěte a dynamiku rozvodového sporu klíčový.

Třetím sledovaným parametrem je **participace dítěte** na rozvodovém řízení. Právní základ participačních práv nalezneme zejména v mezinárodních dokumentech, přičemž stěžejní je článek 12 Úmluvy o právech dítěte. U nás se participaci dítěte během soudního jednání věnoval Ústavní soud, který v III. ÚS 3007/09 ze dne 26. srpna 2010 zhodnotil, že: Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, poskytuje dítěti možnost, aby se tak stalo v každém řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu.

Dalším kritériem je **podpora dohody a komunikace mezi rodiči**. Jde o klíčový bod, který vede rodiče k převzetí své rodičovské odpovědnosti, jejíž pochopení je nesmírně důležité pro pohled rodičů na celou situaci.

Zastoupení dítěte v opatrovnickém řízení budeme sledovat z toho důvodu, že stát se zavazuje poskytnout ochranu nezletilému dítěti. Má se za to, že rodiče v rozvodovém sporu nejsou

schopni sledovat nejlepší zájem dítěte, proto je dítěti zpravidla určen opatrovník, který sleduje jeho nejlepší zájem a blaho v opatrovnickém řízení.

Dalším sledovaným parametrem jsou **principy spolupráce**. Principy často nejsou nijak legislativně ukotveny, zpravidla se jedná o dobrovolné prostředky a způsoby, které jsou závislé pouze na aktivním zapojení účastníků, na jejich ochotě a kreativitě.

Kritérium **rozvod a porozvodové uspořádání péče o dítě** ukazuje na provázanost či neprovázanost rozvodu a péče o dítě daného státu. Lze jej interpretovat jako ochotu daného systému skutečně zajišťovat dítěti ochranu v rozvodovém řízení.

Poslední sledovaným parametrem je **zapojení advokáta** do rozvodového řízení. Tento bod zařazuji z toho důvodu, že úkolem advokáta se v našem systému je povinnost sledovat nejlepší zájem svého klienta. Ostatní profese jsou povinny sledovat nejlepší zájem dítěte. Bude proto zajímavé sledovat, zda zahraniční úpravy shledávají průnik cílů nebo tzv. střet zájmů.

8. Výsledky

8.1 Popis zemí

8.1.1 Německo – Cochemská praxe

Německé rodinné právo je od roku 1896 zakotveno v německém občanském zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen BGB). Původně rodičovská moc (elterliche Gewalt) náležela pouze otci. Až v roce 1949 po přijetí německé ústavy, kde došlo ke zrovnoprávnění postavení muže a ženy, i ženy dostaly právo spolurozhodovat o dítěti. Přijetím nové úpravy zákona o rodičovské péči (Gesetz zur Neuregelung der elterlichen Sorge) z roku 1979 se předefinovala rodičovská moc na rodičovskou péči (elterliche Sorge). (Círbusová, Rogalewiczová, 2015) Tento nový pojem lépe definuje pojetí rodičovské odpovědnosti konce 20. století a začátku 21. století. V případech řešení rozvodových sporů se podstatou stávala otázka, kdo bude mít „právo na dítě“. Německé soudy si tento zákon vykládaly tak, že po rozvodu manželství může být rodičovská péče svěřena pouze jednomu z rodičů. Děti byly svěřovány do výhradní péče jednoho z rodičů (většinou matek) a dokonce druhému rodiči (většinou otci) bylo rozhodnutím soudu zakázáno, aby se s dítětem nebo dětmi stýkal. Tento způsob výkladu byl praktikován až do roku 1982, kdy německý spolkový ústavní soud (Bundesverfassungsgericht) uznal, že takový postup je v rozporu s ústavou. (Rudolph, 2009)

Stále však bylo opatrovnické řízení ovlivňováno autoritativním rozhodováním soudu, osudní spory byly výhradně teritoriem dospělých a často sloužilo ke kompenzaci vlastních zájmů, k vítězství nad druhým partnerem prostřednictvím dítěte, soudu a dalších orgánů jako nástrojů. Tento přístup měl především negativní a destruktivní dopad na děti. V kontextu této praxe se o deset let později, v roce 1992, zrodil ve městě Cochem-Zell nový (revoluční) způsob řešení rozvodových sporů, který dle místa svého vzniku dostal název „Cochemská praxe“. Jedná se o koordinovaný postup v opatrovnickém řízení, který je orientován na perspektivu dítěte. Stojí na principech navrácení rodičovské odpovědnosti rodičům, na zrovnoprávnění a respektu všech zainteresovaných profesí (především soudu, orgánů péče o dítě a advokátů), komunikaci a minimalizaci časového zatížení. (Cochem.cz, 2018, online, dostupné z: <http://cochem.cz/index.php/o-cochemske-praxi>) Ve výše zmiňovaném roce se zástupci zainteresovaných profesí sešli ke společné schůzce, na které se shodli, že jejich hlavním cílem je zachovat po rozvodu dětem oba rodiče a že pokud si vyjasní kompetence a lépe se seznámí s prací a možnostmi svých kolegů z jiných profesí, bude jejich snaha k tomuto cíli efektivnější. Tímto způsobem vznikla tzv. cochemská konvence.

Postup dle Cochemské praxe byl a stále je výhodný také z toho důvodu, že v první řadě nestojí na nutnosti změny legislativy. Principy Cochemské praxe jsou aplikovatelné i mimo německé hranice. Stojí spíše na zájmu, kreativitě a schopnosti spolupráce v daném městě, v dané oblasti.

V Německu přesto došlo i ke změně v rámci zákona o reformě řízení ve věcech rodinných a ve věcech nesporného soudnictví (Gesetz zur Reform des Verfahrens in Familiensachen und in Angelegenheiten der Freiwilligen Gerichtsbarkeit – FamFG). Zákon nabyl účinnosti dne 1. 9. 2009. Cílem této reformy bylo zjednodušení, zefektivnění řízení a také zlepšení právního postavení dítěte. Zákonem bylo také k vytvoření tzv. „velkého rodinného soudu“, který rozhoduje o všech „rodinněprávních věcech“, jako zvláštního soudního kolegia okresních soudů. Ke zlepšení právního postavení dítěte slouží např. zpřísnění sankčních možností při výkonu rozhodnutí ve věcech práva na styk s dítětem. Dále v zájmu dítěte zákon zavádí povinné krátce vyměřené lhůty (v délce jednoho měsíce) k provedení prvního stání. Cílem reformy byla také snaha zabránit konfliktním emočním situacím, které jsou pro dítě velice škodlivé a nejsou právně postihnutelné. (Šínová, 2010)

Cílem této tzv. Cochemské praxe je vést rozvádějící se rodiče k obnově komunikace, a to i ve velmi konfliktních situacích a obrátit jejich pozornost k aktuální situaci, nevracet se k tomu, co bylo, a hledat možnosti a zdroje, které skýtá jejich nová životní situace. Tento cíl je realizován pomocí sesítování profesí, propojením jejich kompetencí a možností. Všechny profese si jsou vzájemně rovné, vzájemně znají roli každého v týmu a pracují s vědomím, že každý je důležitý a že jednotný celek je více než výčet jednotlivých profesí.

V následujících řádcích se pokusím stručně popsat role, činnosti a úkoly jednotlivých profesí (pro potřebu této práce – roli soudce, roli orgánu péče o dítě – Jugendamt a roli advokáta), které v Cochemské praxi figurují.

Soud rodinného práva přijal určité nové způsoby postupu. Úloha soudu spočívá v případě jakéhokoli konfliktu o děti ve stanovení termínu jednání, kterého se účastní rodiče, advokáti a pracovníci sociálního úřadu, a to do dvou týdnů od podání žádosti týkající se jakéhokoli sporu o dítě. Tato priorita je odůvodněna dynamikou života dítěte (zvláště to platí u dětí nízkého věku, u nichž přerušování kontaktu s jedním rodičem na šest měsíců může vést ke k trvalé ztrátě tohoto rodiče). Výhodou této včasné intervence soudu je také minimum času na „taktizování“ ze strany rodičů. Situace rodičů je na bodě nula, žádnému z rodičů nevznikají nevýhody, protože nepředkládá svou odpověď nebo odpověď koncipovanou svým advokátem. Při

prvním soudním jednání mají rodiče možnost vyjádřit své představy. Soud má dále povinnost poučit účastníky řízení o službách, které mají k dispozici, např. poradenskou činnost, konzultace se sociálními pracovníky, mediaci. Účast na bezplatné informační schůzce pojednávající o mediaci nebo jiný obdobný mimosoudní způsob řešení sporu může být rodičům i soudem nařízený. (Tamm, 2010)

Odbor péče o dítě (Jugendamt) se také zavázal k realizaci jistých změn. Přislíbil svou účast na všech řízeních a také provádění intenzivního kontaktu se zúčastněnými, a to ještě před prvním přednostně nařízeným jednáním tím způsobem, že se osloví oba rodiče najednou. Na první schůzku tedy přichází oba zároveň. (Tím se předchází možnému nařčení ze zaujatosti. Oba rodiče ví, že druhý z nich si „nevyjednal něco předem“, nebo nebyl předem pomluven.) Výhodou je oprostění sociálních pracovníků od byrokratické zátěže, kteří podávají jen ústní informace v krátkých časových intervalech přímo soudu. Navíc rodičům se častokrát s pomocí poradenské činnosti sociálních pracovníků v méně komplikovaných případech podaří dospět k dohodě ještě před začátkem prvního projednávání. (Rudolph, 2013, online, dostupné z:

http://www.striedavka.sk/01_custom_content/akcie/20130429bratislava/BAJurgenRudolph.pdf
f)

Institutem typickým pro německé rodinné právo je opatrovník dítěte (německy jak *Anwalt des Kindes*). Tento institut byl zřízen v roce 1998 v rámci reformy práv dítěte. (Rudolph, 2009) Jeho úkolem je zajistit ochranu dítěte a prosazování jeho zájmů v průběhu soudního řízení. Opatrovník má v řízení stejné postavení jako advokáti rodičů dítěte, může tedy provádět tytéž procesní úkony jako advokáti, popř. navrhnout vypracování znaleckého posudku. Zákon přesně vypočítává případy, ve kterých je třeba jeho ustanovení soudem (dle ustanovení § 158 odst. 2 FamFG) Jedná se o případy, kdy zájem dítěte je v příkrém rozporu se zájmem jeho zákonného zástupce, kdy je zahájeno řízení z důvodu vážného ohrožení blaha dítěte, ve kterém se jedná o částečném nebo úplném odnětí práva osobní péče, má-li být dítě odebráno osobě, v jejíž péči se nachází, v řízeních o vydání dítěte a v řízeních, ve kterých může být rozhodnuto o zákazu styku nebo o omezení práva na styk s dítětem. (Rogalowiczová, 2009) Opatrovník je takříkajíc zprostředkovatelem pocitů a názorů dítěte, které následně sdílí soudu. Vždy se s dítětem předem dohodne, co může soudu prezentovat, avšak není vázán povinností mlčenlivosti, proto pokud se dozví o skutečnosti ohrožující dobro dítěte, musí takové své zjištění sdílet se soudem. (Dostálová, Killarová, online, dostupné z:

https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Dostalova-Killarova_Cochemska_praxe_-_role_zapojenych_profesi.pdf

V Cochemské praxi je však dítěti jmenován opatrovník v minimálním množství případů z toho důvodu, že zájmy dítěte jsou schopny ochránit všechny ostatní profese. (Rogalowiczová, 2009)

Advokátská praxe se v rozvodových sporech často jeví jako ta, která pomáhá spor eskalovat. Může za to jednak standardní systém práce advokátů, jehož smyslem je spor „vyhrát“, ale také ke sporu přispívá i jazyk advokátů, který je často předkládán již v té formě, která se zdá být z pohledu jedné či druhé strany účelově výhodná pro pozitivní soudní rozhodnutí. Když jedna strana začne komunikovat tímto způsobem, druhá strana se začne intuitivně hájit a konflikt je na stole. Na perspektivu dítěte není prostor. V Cochemské praxi se proto advokáti hned na začátku zavazují k tomu, že nebudou využívat konfliktních strategií. Pokud jeden z rodičů využije v eskalovaném konfliktu služeb advokáta, tak ten po něm ještě před začátkem soudního jednání vyžaduje, aby využil podpůrných nabídek poraden nebo odborů péče o dítě. Pokud jsou v tomto stádiu oba rodiče zastupováni advokáty, kteří přešli na tuto „cochemskou praxi“, advokáti se navzájem kontaktují, aby mohli oba rodiče povzbudit k přijetí odpovídajících způsobů chování. Tato iniciativa advokátů vede k tomu, že velký počet rodičů se ještě před začátkem soudního řízení dostane k nabídce odborných poradenství. V některých případech se díky této včasné intervenci mohou některé páry vyhnout soudnímu jednání. Advokáti spolupracující v cochemské konvenci se zavazují, že v průběhu soudních řízení nebudou sledovat ani realizovat žádné konfliktní strategie a také k tomu, že se budou snažit rodiče nasměrovat ke smírnému vyřešení věci, k poradenství popř. mediaci, a to především v problematických a konfliktních případech. (Fialho, 2014) Advokáti svou práci omezují jen na úvodní písemné podání, které se omezuje výhradně na věcný popis situace (Ve standardních postupech jsou úvodní písemná podání psaná právním jazykem – tzn., často jsou pokládána účelově, aby vedly k žádoucímu soudnímu rozhodnutí. Ve chvíli, kdy takové podání obdrží druhý rodič, požádá svého advokáta, aby se s tím vypořádal. Tím zpravidla začne praní špinavého prádla.) Advokát je také využíván ke zprostředkování komunikace mezi poradnami a soudem (ti spolu jiným způsobem, než prostřednictvím advokáta, nekomunikují). (Rudolph, 2009).

Kromě výše uvedených profesí se na řešení rodičovského konfliktu podílejí i jiní odborníci, např. z řad mediátorů.

Opatrovnické řízení v cochemské praxi probíhá následujícím způsobem: Pokud během soudem nařízeného jednání rodiče nepředloží ke schválení dohodu o úpravě práv a povinností k jejich společnému dítěti, soud řízení přeruší a v dalším kroku doporučuje rodičům využití poradenských služeb. Spoluzapojení rozvádějících se partnerů a aktivní angažování se v řešení konfliktu je požadavkem jejich společné odpovědnosti, kterou mají jako rodiče ve vztahu k dítěti. Přímou z jednání jsou doprovázeni sociálními pracovníky do poradny, která jim bezodkladně, nejpozději však do dvou týdnů, určí termín první návštěvy. Během tohoto období, kdy je realizováno poradenství, neprobíhá mezi poradnou a soudem žádný písemný styk. Jakákoliv potřebná komunikace probíhá pouze mezi soudem a advokáty. Poradenská činnost může trvat až šest měsíců a spolu s přerušením řízení v rámci prvního ústního jednání stanoví soud i termín následujícího jednání, na kterém budou zohledněny poznatky získané několikaměsíční poradenskou činností.

Pokud se rodiče ani nadále nejsou schopni dopracovat k řešení jejich situace a dojít ke kompromisu a názorovému průniku, advokáti o tomto uvědomí soud a zažádají o ustanovení pozdějšího termínu pro pokračování soudního řízení. Pokud v konkrétním případě není poradenská intervence efektivní a jako vhodnější způsob postupu se jeví vypracování rodinně psychologického znaleckého posudku, přijímají soudní znalci kromě své běžného úkolu - vypracování posudku, i závazek současně předložit návrh pro řešení konfliktu, ke kterému by měli dospět v součinnosti s rodiči. Během dvouměsíčního období stanoveného soudem pro vypracování posudku zůstávají znalci v kontaktu se soudem i právními zástupci rodičů a na nejbližším jednání předkládají vyhotovený posudek soudu. Pokud však dospějí rodiče během tohoto časového intervalu ke vzájemné dohodě, povinnost vypracování písemného znaleckého posudku odpadá. (Rudolph, 2009, online, dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf>)

Cochemská praxe během své existence ovlivnila velké množství německých soudních okrsků, ve kterých se vytvořily systémy spolupráce fungující na velmi podobné bázi. Zájem profesionální veřejnosti o tento nový způsob řešení rodičovských konfliktů se projevil poprvé již v 90. letech a primárně vycházel z krajů bezprostředně sousedících s Cochem-Zell. Pozitivní zpětná vazba vycházející nejen ze strany dotčené veřejnosti, tzn. rodičů, popř. prarodičů, kterým se podařilo s pomocí interdisciplinárního týmu v Cochem uzavřít dohodu, ale i ze strany advokátů a dalších zúčastněných profesí působících v soudním okrsku Cochem-Zell, způsobila, že se okolní kraje začaly také intenzivněji zapojovat do interdisciplinární spolupráce. Způsob postupu u jednotlivých soudů však bývá odlišný, což

vyplývá ze specifických odlišností vztahujících se ke konkrétnímu místu a také z názorových a preferenčních rozdílů u konkrétních osob, kteří se na opatrovnickém procesu podílejí. Jedním z determinantů bývá např. velikost města, ve kterém se má nový systém uplatňovat. Cochemská praxe vychází ze soudního okrsku, ve kterém se nachází jen jeden jediný orgán péče o dítě a jedna poradna, která je tímto orgánem zřízena. Pokud se však má podobná praxe implementovat ve větším městě, je třeba ji uzpůsobit pro práci soudu s několika orgány péče o dítě a také s velkým množstvím poradenských a terapeutických zařízení. V Mnichově platí pravidla, která se vztahují na specifické případy rodin, ve kterých se vyskytuje nějaký druh patologie, zatímco v Koblenzi se klade důraz na tzv. integrovanou mediaci, při níž soudce využívá v komunikaci s rodiči mediační praktiky. (Rogalowiczová, 2016)

Představitelé zainteresovaných odborných profesí (soudci rodinného práva, advokáti, odbor péče o dítě, poradny a soudní znalci) se pravidelně jednou měsíčně setkávají, aby sladili vzájemnou spolupráci. Tato pracovní skupina se nazývá Arbeitskreis Trennung und Scheidung – v překladu „pracovní skupina rozluky a rozvodu“. (Rogalowitzová, 2017) Setkání pracovní skupiny se skládá ze tří částí – projednávání aktuálních informací a otázek, analyzují stav kooperace a věnují se dalšímu vzdělávání (vždy vyberou konkrétní téma, nějaký problémový okruh). Střídají se místa, kde se schází (soud, odbor péče o dítě, poradna...) a hostitel setkání moderuje. Ze setkání se sestavuje zápis, který je přístupný i pro ty, kteří se jednání nemohli zúčastnit. Logistiku těchto setkání zajišťuje odbor péče o dítě – rozesílá pozvánky a zápis, stará se internetové stránky atd. Každé tři roky se skupina účastní supervize, resp. intervize. Skupina také pořádá konference k jim blízkým tématům, např. „Rozloučení – rozvod – škola“, „Vy se od sebe můžete oddělit – ale ne ode mě“, „Hodná babička – zlá babička – role prarodičů v rozvodovém kontextu“. (Rudolph, 2014)

Podle statistických údajů, dostupných u soudu pro věci rodinné v Cochemu, mezi rokem 1982, kdy díky rozhodnutí BVG (Bundesverfassungsgericht – německý Spolkový ústavní soud) bylo nadále možné, aby rodiče i po rozvodu vykonávali společně rodičovskou péči, a rokem 1992, kdy se konala Cochemská konference, bylo přibližně ve 20 % případů mezi rodiči po rozvodu nebo rozchodu dohodnuto, že budou nadále vykonávat rodičovskou péči společně. Do roku 1996 se jejich podíl zvýšil na 60 % a od roku 1998 do roku 2007 už prakticky nedošlo k vydání žádného rozhodnutí, kterým by rodičovská péče byla přenesena pouze na jednoho z rodičů. (Rogalowiczová, 2016)

Přestože legislativní zakotvení celé systému podporuje tento způsob řešení rozvodových sporů, má však pouze doporučující charakter a faktické fungování tohoto systému je závislé

jen na konkrétních jednotlivých pracujících v oblasti opatrovnictví. Nejde tedy o plošnou aplikaci, ale spíše o konkrétní iniciativy interdisciplinárních týmů v různých regionech.

8.1.2 Spojené království

Spojené království je zemí utilitárního dělení, proto pokud se v dalším výkladu hovoří o anglickém právu, je tím míněna právní úprava platná na území Anglie a Walesu.

Spojené království je jednou ze signatářských zemí Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, která definovala podrobněji práva dítěte a povinnosti státu. Základním předpisem na ochranu dětí v anglickém právu, který obsahuje normy práva veřejného i soukromého, je Children Act z roku 1989. Upravuje rodičovskou zodpovědnost, poručenství a kontakt rodičů a dětí a na druhé straně obsahuje řadu ustanovení týkajících se státní intervence do rodinně-právních vztahů s cílem poskytnout ochranu ohroženému dítěti a na řadě míst také trestně-právní úpravu. Anglický výklad pojmu rodičovské zodpovědnosti je podle § 3 Children Act 1989 následující: Jde o všechna práva, povinnosti, moc, zodpovědnost a autoritu, kterou má rodič na základě zákona ve vztahu k dítěti a jeho majetku.

Orgány zodpovědnými za poskytování ochrany ohroženým dětem ve Spojeném království jsou tzv. orgány místní správy (*local authorities*). Ve Spojeném království je na 150 orgánů místní správ, které se začaly formovat až po roce 1948 na základě přijetí prvního ze zákonů Children Act. Tehdy byl hlavním motivem zákona starost o sirotky. Orgány místní správy jsou veřejnoprávními orgány a jejich rozhodování podléhá soudnímu přezkumu správních soudů. Dle Children Act je základní zásadou fungování orgánů místní správy je princip jejich vzájemné spolupráce. Pokud se tedy ukáže, že orgán místní správy při poskytování konkrétních služeb podle části třetí ChA 1989 bude potřebovat pomoc jiného orgánu, je tento povinen ji poskytnout za předpokladu, že požadovaná činnost spadá do zákonem mu svěřené pravomoci. Vedle orgánu místní správy jsou těmito orgány mimo jiné místní vzdělávací orgán (*local education authority*) a orgány zajišťující ubytování (*local housing authority*), Národní fond zdravotních služeb a Fond primární péče (§ 27 ChA 1989). Zákon Children Act byl v roce 2004 novelizován a vedle zásady vzájemné kooperace orgánů místní správy přibyla další základní zásada – princip spolupráce s rodinou, který je vyjádřením jiné zásady, a to minimální intervence státních orgánů do rodinných vztahů, když právě rodiče mají prvotní zodpovědnost za péči o své dítě. Služby poskytované rodině ze strany místní správy by měly být, pokud je to ovšem možné, zajišťovány ve spolupráci s rodiči. A tak například v řízení o vydání rozhodnutí dle ust. § 8 Children Act 1989 může soud rozhodnout o ustanovení úřední

osoby, která bude osobám uvedeným v tomto rozhodnutí poskytovat rady a pomoc. Za účelem ochrany nejlepšího zájmu dítěte v rodinných sporech byla zákonem z roku 2000 Criminal Justice and Court Services Act 2000 zřízena služba na podporu a pomoc dětským a rodinným soudům - Cafcass (Children and Family Court Advisory and Support Service).

Cafcass je nevládní veřejnoprávní orgán v Anglii zřízený za účelem podpory zájmu dětí a rodin při rodinném soudním řízení. Organizace je odpovědná parlamentu prostřednictvím ministerstva spravedlnosti. Cafcass je nezávislý na soudech, sociálních službách, školství, zdravotních zařízení a dalších podobných institucích a je financovaný Ministerstvem spravedlnosti.

Pracovníci Cafcass, „rodinní poradci“ („Family Court Advisers“), mohou být soudem požádáni (Cafcass do případu vstupuje pouze na žádost soudu), aby pracovali s rodinami a poté podali soudu zprávu, jaký je nejlepší zájem dítěte. (Children and Family Court Advisory and Support Service: About Cafcass, online, dostupné z: <https://www.cafcass.gov.uk/about-cafcass/>) Před prvním soudním jednáním Cafcass zjišťuje od místního sociálního orgánu, zda neexistují bezpečnostní nebo sociální rizika pro děti. V dalším kroku se pracovník Cafcass telefonicky spojí s rozvádějícími rodiči (s každým zvlášť) a probere s rodiči obavy o dítě. Několik dní před prvním soudním jednáním obdrží soud dopis („Safeguarding letter“), ve kterém Cafcass poskytne zprávu o výsledcích zjišťovaných rizik ze strany místního sociálního úřadu a také o sociálním zázemí dětí (vyplývají z rozhovorů s rodiči). Soud může požádat Cafcass, aby poskytl aktualizaci ochranného dopisu ("dodatkový protokol"), pokud se objeví okolnosti, které změní podstatu dopisu (po podání prvního dopisu nebo po prvním slyšení). Cafcass se bude snažit podat jakoukoli zprávu nejméně tři dny před dalším jednáním, kdy je o to požádán soudem.

Během soudního řízení pracovník Cafcass spolupracuje s oběma rodiči. V případě, že nebylo možné se rodiči spojit před jednáním telefonicky nebo hovor nebyl dokončen, pracovník Cafcass zjistí další nevyjasněnosti a obavy rodičů, s rodiči je prodiskutuje, sám zhodnotí a předá soudu. V případě, kdy pracovník zhodnotí, že dítě není ohroženo, bude se snažit vést rodiče k dohodě (bez pokračování soudního řízení) a k sepsání rodičovského plánu. Pracovník Cafcass poté podá všem stranám (soudu a oběma rodičům) zprávu a navrhne možné řešení. Za situace, že se rodiče domluví na dohodě, soud ji po zhodnocení, zda dohoda je v souladu s nejlepším zájmem dítěte, schválí a soudní řízení je tím ukončené. V případě, že se rodiče nedohodnou nebo soud dohodu neschválí, situace se vyvíjí následující způsoby:

- dalším pokusem mediace
- dalším pokusem zapojení rodičů do programu pro rozvádějící se rodiče
- požádá o prošetření, zda v rodině nedochází k např. k domácímu násilí nebo jiné patologické záležitosti (v případě, že se zjištěno např. domácí násilí, soud může nařídít pachateli zapojit se do programu pro pachatele domácího násilí)
- požádá Cafcass o detailnější zhodnocení situace rodiny (pracovník Cafcass provede rozhovor s dítětem, dále dle potřeby a svého uvážení rozhovor s rodinnými příslušníky, školou, lékařem, bude sledovat chování rodičů) – v Section 7 report (Cafcass, 2017, online, dostupné z: <https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-carers/divorce-and-separation/section-7-report/>) je výslovně uvedeno, že pracovník nebude dítěti pokládat otázku, koho z rodičů by si vybralo, jakého rodiče upřednostňuje

Během celého procesu je možné se na Cafcass obrátit s dotazy ohledně vlastního případu, Cafcass však rodičům neposkytuje právní poradenství. Právní radu si rodič může vyžádat od advokáta nebo od příslušných neziskových organizací, na které Cafcass může odkázat. (Cafcass, 2017, online, dostupné z: <https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-carers/divorce-and-separation/>)

Ve Spojeném království je soustava soudů zabývajících se rodinně-právní problematikou třístupňová a zahrnuje smírčí soudy (magistrates' family proceedings courts), soudy jednotlivých hrabství (county courts) a Vrchní soud, konkrétně jeho rodinné oddělení (Family Division of the High Court). Na praxi anglických soudů zůstává, aby v konkrétním případě rozhodly, co je v nejlepším zájmu dítěte. Jedná se o zásady prevence a sanace, dále o zásadu, že průtahy v řízení jsou způsobilé ohrozit blaho dítěte, o zásadu vzájemné spolupráce příslušných orgánů a další. (Millerová, 2012)

Dle webových stran anglické vlády si dovoluji popsat proces rozvodového řízení v Anglii nebo Walesu, který probíhá následujícím způsobem: (Gov.uk: Making child arrangements if you divorce or separate, online, dostupné z: <https://www.gov.uk/looking-after-children-divorce>) Rozvod může nastat pouze v případě, že manželství trvá déle než rok a vztah manželů se trvale rozpadá (uvedením alespoň jednoho ze jmenovaných důvodu – cizoložství, nepřiměřené chování zahrnující např. násilí, slovní zneužívání, závislosti, opuštění partnerem, partnerská separace trvají minimálně 2 roky, partnerská separace trvající déle než 5 let, přesto druhý partner s rozvodem nesouhlasí.) Rozvodové řízení bude zahájeno zasláním žádosti o

rozvod na soud. Manželství bude rozvedeno až ve chvíli, kdy se manželé domluví na porozvodovém uspořádání svých dětí, na výživném, dále se musí domluvit na majetkovém a peněžním vyrovnání. V případě, že se manželé domluví na výše zmiňovaných podmínkách, není nutná jejich přítomnost při soudním jednání. V případě, že rozvádějící se manželé chtějí, aby jejich dohoda byla právně závazná, je třeba využít služeb advokáta, který jim pomůže závazný dokument sepsat. V případě, že těchto služeb využít nechtějí, postačí sepsání rodičovského plánu, který ale není právně závazný. Přítomnost rozvádějících se manželů během soudního jednání není nutná. Soud dohodu nebo dokument sepsaný advokátem schválí po prozkoumání, zda je v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Pokud soudce dohodu nebo právní dokument shledá v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, může dohodu či právní dokument zamítnout nebo přikáže jiný soudní rozkaz, ve kterém rozhodne, co je pro dítě nejlepší. V případě, že se rodiče nemohou dohodnout, bude jim doporučena návštěva mediátora, sepsání rodičovského plánu (parenting plan) nebo návštěva poradenské lokální organizace, občanské poradny (citizen advice), nebo jsou vedeni k využití online poradny. Během mediace mohou rozvádějící dojít k dohodě, která není právně závazná. Tou se stane, pokud ji sepiše advokát a schválí soud. V případě, že se manželé nedohodnou na nějaké záležitosti, mohou o pomoc požádat soud. Je třeba se prokázat, že se o domluvu snažili pomocí mediátora (není třeba v případě např. domácího násilí nebo v případě zapojení sociálních služeb). Právní pomoc je poskytnuta pouze partnerovi, který se rozvádí s týrajícím nebo zneužívajícím partnerem. Soud může rozvádějící se manžele poslat znovu na mediaci, do poradny nebo do Programu pro rozvádějící se rodiče (Separated Parents Information Programme). V případě soudního jednání budou slyšeni oba manželé a soudního jednání se zúčastní také zástupce Cafcass (Family court adviser from the Children and Family Court Advisory and Support Service). Na jednání se soudce bude snažit vést k dosažení dohody, které bude v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že se manželé nedohodnou na prvním soudním jednání, stanoví soudce časový harmonogram. Soud může zažádat Cafcass o podání zprávy, která může rodičům pomoci k dohodě, která bude respektovat nejlepší zájem dítěte. Pracovník Cafcass může poslechnout názor a pocity dítěte (v kanceláři Cafcassu nebo v domácím prostředí dítěte). Soudce ve svém rozhodnutí musí zvažovat následující proměnné:

- přání a názor dítěte
- tělesné, emocionální, vzdělávací potřeby dítěte
- jak změny dítě ovlivní

- věk, pohlaví, vlastnosti a zázemí dítěte
- možné riziko újmy dítěte
- schopnost rodičů uspokojit potřeby dítěte
- nařízení soudu, která má k dispozici

O právní poradenství a zastupování při soudním řízení můžou rodiče požádat právního zástupce (Solicitor), který se specializuje na rodinné právo. V případě, že klienti požadují zastoupení u vyšších soudů v Anglii a Walesu, dá právní zástupce pokyn advokátovi, aby věc zastupoval u soudu. Ne vždy je však vyžadován advokát, jelikož vhodně kvalifikovaní právní zástupci mají právo na slyšení (tj. mají nárok zastupovat klienty) u vyšších soudů. (European Justice, 2017, online, dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-ew-cs.do?member=1)

Kromě pracovníka Cafcass může být dítěti jako opatrovník ve sporu ustanoven i advokát, a to v situaci, kdy je dítě dostatečně rozumově vyspělé, aby mu mohlo udělovat adekvátní pokyny, a dále za předpokladu, že je k tomu dítě ochotné. Soud musí mít za to, že ustanovení advokáta opatrovníkem ve sporu je v nejlepším zájmu dítěte. V případě, že je opatrovníkem jmenován advokát, není možná kolize zastoupení dítěte jak pracovníkem Cafcass, tak advokátem, pokud je dítě schopno s advokátem jednat samo. (Millerová, 2012)

8.1.3 Slovensko

Slovenské rodinné právo vychází ze stejného základu jako české rodinné právo. Vzhledem k nedlouhému odloučení našich států se ani rodinná politika obou států od sebe příliš neliší. Přesto si dovolím zde Slovensko jako zástupce zemí postkomunistického bloku zařadit mezi sledované země. Slovensko se jako jedna ze signatářských zemí Úmluvy o právech dítěte (ratifikace proběhla v roce 1993) zavazuje jednat v nejlepším zájmu dítěte, další východiska rodinného práva nalezneme v Ústavě Slovenskej republiky. Slovenský zákon upravující otázky rodinného práva vychází z československého zákona o rodině z roku 1963 (u nás platný do roku 2013 a nahrazen novým občanským zákoníkem) byl v roce 2005 nahrazen zákonem č. 36/2005 Z.z., o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zde je formulován zájem dítěte jako jedna ze základních zásad rodinného práva, a to konkrétně v čl. 5, který obsahuje demonstrativní výčet ukazatelů, které se zohledňují v souvislosti s určováním a posuzováním tohoto zájmu. Mezi důležité aspekty patří mimo jiné podmínky pro vytváření a rozvoj vztahových vazeb s oběma rodiči, sourozenci, jinými blízkými osobami a

také využití možných prostředků k zachování rodinného prostředí dítěte, pokud se zvažuje zásah do rodičovských práv a povinností. Činnost orgán SPODaSK (sociálněprávné ochrany dětí a sociální kurately) je definován zákonem o sociálněprávné ochraně dětí a o sociální kuratele č. 305/2005. Tento orgán spadá pod gesci Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky, které k výkonu sociálně – právní ochrany pověřuje obce v samostatné působnosti. Pro potřeby této práce je stěžejní pověření toho úřadu k výkonu kolizního opatrovníka podle zákona o rodině a dále pověření podávat návrh na soud na vykonání zásahu do rodičovských práv a povinností. Podobně jako v českém prostředí je agenda výkonu kolizního opatrovníka velkou zátěží pro orgán SPODaSK, dle údajů uváděných v roce 2017 se jedná o 58 % opatření SPODaSK. (Marcinová, 2017, online, dostupné z:

https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Projekt_PARTICIPACE/Klicove_aktivity/KA_5_Prenos_dobre_praxe/Prihranicni_workshopy/3_ws/04._Maria_Marcinova_Socialnepravna_ochrana_deti.pdf)

Usnesením soud určí rozsah práv a povinností kolizního opatrovníka tak, aby byly dostatečně a kontrolovatelně chráněny zájmy nezletilého dítěte. Funkce kolizního opatrovníka orgánu SPOaSK zaniká, když nabude právní moci rozhodnutí soudu o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti. Kolizní opatrovník se vyjadřuje k situaci dítěte, jehož práva jsou rozvodem ohroženy, a dohlíží na to, aby rozhodnutí o svěřeni do péče bylo učiněno v zájmu dítěte. Tato ochrana je státem zajištěna pro každé nezletilé dítě a znamená, že tento orgán je právně nejstabilnějším aktérem ochrany a pomoci dítěte rozvodu. V rámci výkonu kolizního opatrovnictví mohou sociální pracovníci spolupracovat s více odborníky a institucemi – se školskými a zdravotnickými zařízeními, s psychology, kteří pracují na referátech poradensko-psychologických služeb Úřadů práce sociálních věcí a rodiny (dále ÚPSVaR Úřad práce sociálních věcí a rodiny). Sociální pracovník v rámci sociálního poradenství s rodiči poskytne informace a doporučení, které umožní rodičům sepsat rodičovskou dohodu. Sociální pracovník většinou v rámci poradenství upozorňuje rodiče na to, že dohodu je možné a někdy i třeba měnit, např. vzhledem k věku a měnící se potřeby dětí. Na doporučení soudu může rodičovskou dohodu médiem komerční nebo úřadům kontrahovaný mediátor. (Ondrušková, 2013)

Problém slovenské praxe popisuje Helena Kasanová, bývalá ředitelka Centra pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže a Odbor sociálněprávné ochrany dětí a kurately v zariadeniach na ústredí práce následovně: „*Na Slovensku se občas objevuje praxe, že k*

soudnímu jednání nemusí chodit ke sporům jednotliví opatrovníci. Úřad vyčlení jednoho, kterému pak kolegové posouvají spisy. Ten jejich závěry prezentuje před soudem, situaci přitom nezná z přímého kontaktu, jen zprostředkovaně.“ (Petková, 2016, online, dostupné z: <http://sudcovia.sk/sk/dokumenty/externe/2158-ako-sudy-rozhoduju-o-detoch>)

Aktuální úpravu opatrovnického řízení ve věcech péče soudu o nezletilé můžeme najít v zákoně č. 161/2015 Sb. účinném od 1. 7. 2016 (dále také jako "CMP"- Civilního mimosporového pořádku). Řízení o rozvodu je podle §100 CMP spojené s řízením o úpravu poměrů manželů k jejich nezletilým dětem pro dobu po rozvodu. Soud tak podle § 24 odst. 1 zákona o rodině „v rozhodnutí, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví výkon jejich rodičovské zodpovědnosti k nezletilému dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu nezletilé dítě svěří do péče, kdo ho bude zastupovat a spravovat jeho majetek. Současně určí, jak má rodič, kterému nebylo nezletilé dítě svěřeno do péče, přispívat na jeho výživu, nebo schválí dohodu rodičů o výši výživného.” Podle citovaného ustanovení 12 má soud povinnost rozhodnout kromě rozvodu manželů i o dítěti, a to nejen o styku s ním, ale také o výživě. Zde dochází k rozdílu oproti české právní úpravě, podle které manželství nelze rozvést, dokud soud nerozhodne o poměrech dítěte na dobu po rozvodu manželství.

V rámci všech řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, jejichž výpočet nacházíme v §111 CMP, se uplatňuje základní zásada formulována v čl. 4, podle které: „*Pokud je účastníkem řízení nezletilé dítě, koná soud v jeho nejlepším zájmu a pokud je to vhodné, informuje dítě o všech podstatných otázkách týkajících se průběhu řízení a věci samé.*” Na základě tohoto ustanovení ve spojitosti s ustanovením §116 CMP je soud povinen s přihlédnutím k rozumové vyspělosti nezletilého poskytnout dítěti poučení o průběhu řízení, objasnit mu účel jednotlivých úkonů a seznámit ho s důsledky rozhodnutí a zároveň mu v závislosti na jeho věku vytvořit prostor na prezentování jeho názoru a pohledu na rodinnou situaci. Z pohledu délky řízení týkajícího se nezletilého je hodné povšimnutí, že „*probíhá bez konkrétního časového ohraničení a v zásadě může trvat během nezletilosti dítěte*”. (Gešková, Smyčková, 2017, str. 189)

Česká právní úprava stanovuje pro rozhodnutí soudu šesti měsíční lhůtu od začátku řízení s tím, že pokud soud lhůtu nedodrží, je povinen uvést v odůvodnění rozhodnutí důvody pro své prodlení. (Vavreková, 2018)

Výsledkem soudního rozhodnutí nebo soudní schválené dohody v řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti může být péče výlučná, střídavá nebo společná. Střídavá péče, která je na

Slovensku relativně mladým institutem a je zakotvena v § 24 odst. 2 zákona o rodině s účinností od 1. července 2010, umožňuje oběma rodičům provádět péči o jejich společné dítě ve stejné míře. „*Dítě bude rozhodnutím soudu svěřeno v určitém přesně vymezeném časovém období do péče jednoho z rodičů a v dalším časovém období do péče rodiče druhého*”. (U nás je střídavá péče legislativně zakotvena od roku 1998, nejprve v zákoně o rodině, nyní v NOZ a na rozdíl od české právní úpravy, slovenský soud může rozhodovat o střídavé péči, i když ji navrhuje jen jeden z rodičů.) (Ondrušková, 2013, online, dostupné z: http://www.prohuman.sk/files/Spoluprace_v_socialni_praci.pdf)

V řízeních soudu ve věcech péče o nezletilé vede soud účastníky ke smírnému řešení. Pokud je to účelné a umožňují to okolnosti případu, může soud účastníky vyzvat, aby se o smírné řešení pokusili mediací. Podle § 24 odst. 3 zákona o rodině je možné rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti nahradit soudem schválenou dohodou rodičů. Soud při rozhodování nebo při schvalování dohody dohlíží na zájem dítěte, význam zachování vztahu s rodiči a také na schopnost rodiče dohodnout se na výchově a osobní péči o dítě s druhým rodičem. Úřad práce, sociálních věcí a rodiny (dále také jako "ÚPSVaR") ve smyslu §11 odst. 2 zákona č. 305/2005 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí a sociální kuratelou má povinnost poskytnout nebo zprostředkovat sociální poradenství, pokud se rodiče dítěte rozvádějí. Konkrétní obsah takového poradenství zahrnuje doprovod rodičů k pochopení, že „Obnovení komunikace mezi rodiči navzájem je nutné pro přiměřený výkon rodičovské role, která rozchodem (rozvodem) neskončila”.

8.2 Srovnání spolupráce

Právní zakotvení

Sledovanou problematiku upravují následující dokumenty:

Německo – Úmluva o právech dítěte, která upravuje nejlepší zájem dítěte

BGB (Občanský zákoník) – definuje povinnosti a práva rodičů k dítěti

FamFG (Zákon o řízení v rodinných věcech a ve věcech dobrovolné příslušnosti) – zavedení "velkého rodinného soudu“, podpora soudního a mimosoudního řešení, zrychlení postupů týkajících se práva péče o dítě, úprava zastupování zájmů dětí a mladistvých v řízení

Spojené království – Úmluva o právech dítěte, která upravuje nejlepší zájem dítěte

Children Act – upravuje rodičovskou odpovědnost, obsahuje řadu ustanovení týkajících se státní intervence do rodinně-právních vztahů, ustanovení opatrovníka

Slovensko – Úmluva o právech dítěte, která upravuje nejlepší zájem dítěte

Zákon o rodině – definuje nejlepší zájem dítěte

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí a sociální kuratele – definuje výkon kolizního opatrovníka

ČR – Úmluva o právech dítěte, která upravuje nejlepší zájem dítěte

Občanský zákoník – definuje rodičovskou odpovědnost, práva a povinnosti dětí

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – definuje sociálně právní ochranu dětí, nejlepší zájem dítěte

Rychlost řízení

Německo – Cochemská konvence přímo stanovuje lhůty a klade důkaz na včasnou intervenci. Od podání žádosti o rozvod je do 14 dnů první soudní jednání. V případě, že na prvním soudním jednání nedojde k uzavření dohody, nastupuje zapojení poradenské, mediační, terapeutické pomoci a od prvního soudního jednání do druhého uplynou maximálně 3 měsíce. V případě, že rodiče ani po druhém soudním jednání nejsou schopni dohody, vstupuje do řízení soudní znalec, který poskytuje terapeutickou pomoc v lhůtě dvou měsíců.

Spojené království – Časový harmonogram dle zásady, že průtahy v řízení jsou způsobilé ohrozit blaho dítěte, stanovuje soudce tehdy, pokud se manželé nedohodnou na prvním soudním jednání.

Slovensko – Není určeno časového ohraničení a soudní řízení může v zásadě trvat až do zletilosti dítěte.

ČR – Právní úprava stanovuje pro rozhodnutí soudu 6 měsíční lhůtu od začátku řízení s tím, že pokud soud lhůtu nedodrží, je povinen uvést v odůvodnění rozhodnutí důvody pro své prodloužení.

Participace dítěte

Německo – Dítě není do řízení nijak zapojeno.

Spojené království – Názor, pocity a perspektivu dítěte zprostředkovává kolizní opatrovník. V případě, že je dítě dostatečně rozumově vyspělé, aby mohlo udělovat adekvátní pokyny, je zastupováno během soudního řízení advokátem.

Slovensko – Soud v závislosti na věku dítěte je povinen vytvořit prostor na prezentování jeho názoru a pohledu na rodinnou situaci.

ČR – Nezletilé dítě je zastupováno kolizním opatrovníkem a dle NOZ se o dítěti starším dvanácti let má za to, že je schopno vytvořit si vlastní názor a sdělit ho.

Podpora dohody a komunikace mezi rodiči

Německo – Nabídka zapojení poradenské pomoci, nekonfliktní strategie ze strany advokátů, možnost mediace, možnost sepsání rodičovské dohody, jednotné pokyny ze strany všech zainteresovaných profesionálů, včasná intervence a časová dynamika.

Spojené království – Možnost nařízení mediace, sepsání rodičovské dohody a poradenství (ne právního charakteru), možnost zapojení se do programu pro rozvádějící se rodiče, sepsání rodičovského plánu, možnost návštěvy poradenské lokální organizace, občanské poradny nebo jsou vedeni k využití online poradny.

Slovensko – Možnost nařízení mediace, sepsání rodičovské dohody a sociálně-právního poradenství.

ČR – Možnost nařízení mediace, sepsání rodičovské dohody a sociálně-právního poradenství.

Zastoupení dítěte

Německo – Dítě zpravidla nebývá zastoupeno opatrovníkem. Tento institut existuje, ale vzhledem k tomu, že v cochernské praxi sledují nejlepší zájem dítěte všechny profese, nebývá tohoto institutu využíváno.

Spojené království – Dítě je v soudním řízení zastoupeno kolizním opatrovníkem (zajišťuje organizace Cafcass) anebo může být zastoupeno advokátem.

Slovensko – Dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem, zajišťuje orgán SPODaSK.

ČR – Dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem, zajišťuje orgán OSPOD.

Principy spolupráce

Německo – Standardizovaný postup, vzájemný respekt profesí, časově definované lhůty, stejné pojetí nejlepšího zájmu dítěte, práce s rodiči s cílem obnovení komunikace, odbřemenění administrativní zátěže, neformální komunikace mezi profesionály, společné vzdělávání.

Spojené království – Vzájemná spolupráce profesí a příslušných orgánů, princip spolupráce s rodinou, který je vyjádřením zásady minimální intervence státních orgánů do rodinných vztahů.

Slovensko – Orgán SPODaSK poskytuje informace soudu.

ČR – Orgán OSPOD poskytuje informace soudu.

Rozvod a porozvodové uspořádání péče o dítě

Německo – Rozvod není podmíněn uzavřením otázky péče a výživného.

Spojené království – Rozvod je podmíněn uzavřením otázky péče a výživného.

Slovensko – Rozvod není podmíněn uzavřením otázky péče a výživného.

ČR – Rozvod je podmíněn uzavřením otázky péče a výživného.

Zapojení advokátů

Německo – Advokáti jsou zapojeni přímo do interdisciplinárního týmu, účastní se pravidelného setkání profesí a společného vzdělávání, shodují se na výkladu nejlepšího zájmu dítěte,

Spojené království – Advokáti rodičů nespolupracují s ostatními profesemi, advokát dítěte kooperuje s kolizním opatrovníkem (advokát dítěte zastupuje před soudem, opatrovník předává advokátu informace od dítěte).

Slovensko – Advokáti rodičů nekooperují s ostatními profesemi.

ČR – Advokáti rodičů nekooperují s ostatními profesemi.

Srovnání vybraných kritérií

	Německo - cochemský model	Spojené království	Slovensko
právní zakotvení	vychází z Úmluvy o právech dítěte hlavním cílem je zachovat dítěti oba rodiče	vychází z Úmluvy o právech dítěte - hlavním cílem je sledovat blaho dítěte	vychází z Úmluvy o právech dítěte hlavním cílem je sledovat nejlepší zájem dítěte
průběh řízení	časové ohraničení je jasně definované, dítě není do procesu zapojené, rozvod není podmíněn uzavřením otázky péče o dítě	časové ohraničení je ponecháno na soudu, dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem, popř. advokátem, rozvod je podmíněn uzavřením otázky péče o dítě	časové ohraničení není definované, dítě je zastoupeno kolizním opatrovníkem, rozvod není podmíněn uzavřením otázky péče o dítě
aspekty spolupráce a komunikace	spolupráce je jasně definovaná	spolupráce je definovaná částečně	spolupráce je definovaná minimálně
zapojení profesí	soud zapojen vždy, kolizní opatrovník není, advokát ano	soud zapojen vždy, zapojen kolizní opatrovník nebo advokát dítěte, advokát rodičů zapojen standardně	soud zapojen vždy, dítě je vždy zastoupeno kolizním opatrovníkem, advokát ano standardně

8.3 Interpretace výsledků

Právní zakotvení

Všechny tři studované země deklarují jako základní princip svého rozhodování nejlepší zájem dítěte, z něho mají vycházet primárně všechny soudy a orgány péče o dítě. Tento postoj vychází z Úmluvy práv dítěte, kterou všechny tři země ratifikovali. Jde o princip zájmu a blaha dítěte (čl. 3 Úmluvy). Jak bylo řečeno v teoretické části této práce, pojem „nejlepší zájem dítěte“ je neurčitý a není jednoduché vždy najít jeho konkrétní naplnění. Zmiňované státy k němu přistupují do jisté míry odlišně, ať už jde o obsah, který těmto zásadám vtiskly, nebo o prostředky, kterých užívají k jejich naplnování. Profesionálové v rámci cochemské praxe proto konkretizovali naplnění tohoto pojmu jako „snahu o zachování obou rodičů“. Na tomto výkladu se shodly všechny profese a na jeho naplnění se snaží společně pracovat pomocí sesítování profesí, pomocí tzv. interdisciplinární spolupráce. V Children Act je operováno pouze s pojmem „blaho dítěte“ (welfare of the child), poskytuje seznam (welfare checklist), který popisuje okolnosti, které má soud brát v úvahu. Pojem „nejlepší zájem dítěte“ (child best interests) zde nenalezneme, avšak setkáváme se s ním v praxi (viz webové stránky Cafcass). Na Slovensku je pojem nejlepšího zájmu dítěte popsán v čl. 5 zákona o rodině. Ten obsahuje demonstrativní výpočet ukazatelů, které se zohledňují s ohledem na určování a posuzování tohoto zájmu. Mezi důležité aspekty patří mimo jiné podmínky pro vytváření a rozvoj vztahových vazeb s oběma rodiči, sourozenci, jinými blízkými osobami a také využití možných prostředků k zachování rodinného prostředí dítěte. Jak tohoto cíle dosáhnout, zde ale nenalzáme.

Průběh řízení

Důležitou zásadou německé cochemské praxe je zavedení jasně stanovených lhůt. Ty rozvodové řízení uvádí do větší dynamiky a poskytují profesionálům jasné pokyny, kdy danou intervenci začít a ukončit. Anglická praxe dle Children Act 1989 ve svých úvodních ustanoveních výslovně formuluje zásadu, že jakékoliv průtahy při rozhodování o výchově dítěte jsou způsobilé ohrozit jeho blaho. (*Non -delay principle*). K provedení této zásady například ukládá soudu v řízeních o vydání některého z rozhodnutí dle ChA 1989 sestavit časový plán tak, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům. V jeho rámci pak dá příslušným orgánům takové pokyny, aby byl tento rozvrh dodržen. Konkrétní lhůty však stanoveny nejsou. Slovenská legislativa neurčuje žádné časového ohraničení, tudíž soudní řízení může v zásadě trvat až do zletilosti dítěte.

Rozdíly v průběhu řízení můžeme spatřovat i v zastoupení dítěte u soudu. Přestože všechny sledované země se zavazují chránit zájem dítěte, realizace tohoto bodu probíhá odlišně. Německá praxe, přestože zná a definuje opatrovníka dítěte, v cochemské praxi jeho činnosti nevyužívá s odkazem na skutečnost, že v rámci této praxe jsou všechny profese sjednoceny a všechny postupují s ohledem na nejlepší zájem dítěte. Dle anglické legislativy musí být dítě v řízení zastoupeno opatrovníkem nebo přímo svým advokátem, který s opatrovníkem úzce spolupracuje. Opatrovníkem je jmenován pracovník organizace Cafcass. Slovenská praxe ustanovuje kolizním opatrovníkem pracovníka orgánu SPODaSK.

Pouze v anglické praxi (podobně jako u nás) je rozvod manželství podmíněn rozhodnutím péče o dítě.

Aspekty spolupráce

Spolupráce profesionálů cochemské praxe je přímo vedena metodou interdisciplinární, mezioborové spolupráce, tzn. zainteresovaní profesionálové se závazně domluvili na sesítování prostředků, kompetencí, které jednotlivé instituce reprezentují. Jejich cílem (na kterém se společně shodli v rámci konvence) je snaha o zachování obou rodičů a snaha vést rodiče k znovuoobnovení rodičovské akceschopnosti, jehož výsledkem bude v ideálním případě rozhodnutí rodičů o porozvodovém uspořádání péče o dítě. Důležitým bodem realizace sesítování je domluva na součinnosti a „bytí k dispozici“ pro konzultace s ostatními profesemi a také využíváním neformálních způsobů komunikace (email, telefon).

Spolupráce v anglické praxi je definována především v rámci poskytování informací. Definovaná spolupráce je mezi soudem a orgánem místní správy, soudem a organizací Cafcass, orgánem místní správy a organizací Cafcass a organizací Cafcass a advokátem zastupujícím dítě.

Spolupráci v rámci slovenské praxe můžeme vysledovat pouze v pověření orgánu SPODaSK poskytovat informace soudu.

Zastoupení profesí

Všechny sledované státy do procesu rozvodového řízení zapojují soud. I v případech, že se rodiče dohodnou, daná dohoda musí být schválena rozhodnutím soudu, který zváží, zda není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte. Zapojení orgánu péče o dítě se v zemích liší. Všechny země tyto orgány do procesu zapojují, liší se v postavení tohoto orgánu a v jeho úkolech. Německý Jugendamt se účastní všech soudních řízení, poskytuje především poradenskou činnost rodičům, zprostředkovává sepsání dohody a je oproštěn od sepsování písemných zpráv. Dítěti může být určen jako opatrovník tzv. advokát dítěte (*Verfahrensbeistand*), ale v praxi se této možnosti nevyužívá. V anglické praxi je povinností zastoupení dítěte kolizním opatrovníkem. Tím je pověřen orgán Cafcass. Orgány zodpovědnými za poskytování ochrany ohroženým dětem ve Spojeném království jsou tzv. orgány místní správy (*local authorities*). Ty jsou povinny spolupracovat a poskytovat informace soudu a organizaci Cafcass, avšak soudního řízení se neúčastní. Slovenská legislativa stanoví jako kolizního opatrovníka pracovníka orgánu SPODaSK, který se soudního řízení účastní. Slovensko jako jediná z vybraných zemí slučuje činnost orgánu péče o dítě s výkonem kolizního opatrovnictví (stejně jako u nás).

Zapojení advokáta se odlišuje především v německé praxi, kde je advokát přímou součástí interdisciplinárního týmu a účastní se i společného vzdělávání, a zároveň se zavazuje nesledovat a nerealizovat konfliktní strategie. Praxe zapojení advokáta v Anglii a na Slovensku probíhá standardně jako v jiných soudních řízeních.

9. Dobrá praxe

Během studia výše zmiňovaných a popisovaných kritérií, které poukazují na propojenost profesí a jejich vzájemnou interakci, bylo možné vysledovat i další aspekty spolupráce, které nespádají do vybraných kritérií. Přesto je považuji za užitečné, přínosné a částečně klíčové pro podporu spolupráce profesí.

Německá cochemská praxe se snaží o propojenost profesí i během vzdělávání. Pro uvědomění si významu vzájemné spolupráce a smírného řešení rodičovských konfliktů je důležité vzdělání a osvěta. Je důležité klást na důraz na vzdělání všech pracovníků. Jak ale upozorňuje Rogalowiczová (2016), pro zástupce právnických profesí není jakékoliv další vzdělávání povinné. Vzdělávání soudců u nás poskytuje Justiční akademie (spadá pod gesci Ministerstva spravedlnosti), která v posledních letech do vzdělávací nabídky zařadila i témata, která by byla blízka i ostatním profesím, bohužel dovoluje účastnit se seminářů jen soudcům a soudním úředníkům. Rogalowiczová (2016) opět upozorňuje, že praxe ukazuje, že pravidelná školení pořádaná Justiční akademií navštěvují stále stejní soudci, kteří o problematiku mají zájem. Pracovníci OSPOD, kteří mají zákonnou povinnost se vzdělávat, mohou využívat pouze akreditovaných kurzů MPSV. Sladit proto vzdělání soudců a pracovníků OSPOD by jistě bylo vhodným a snadno realizovatelným krokem. Tato rozdvojenost vzdělávání je zcela zbytečná. Zároveň nepovinnost právnických profesí vzdělávat se se totiž odráží v kvalitě odvedené práce (často z důvodu nedostatečných znalostí) a absentující povědomí o významu spolupráce s ostatními profesemi má podobné dopady.

Přínosem společného vzdělávání je taktéž poznání hodnot práce každého z profesionálů. Dále jako za důležité můžeme uvést i osobní kontakt napříč profesemi. Ten vede k větší důvěře. Fisher (2012) doporučuje, aby se setkávání odehrávalo nejlépe na nějakém neutrálním místě (například v místní poradně) a jeho hlavním cílem by mělo být poznat se osobně a vyvíjet koncept spolupráce a místa pro každého z členů.

Cochemská praxe je založená na koordinovaném přístupu a na vytváření jednotného tlaku na rodiče. Tím se situace stává efektivní, dynamickou a pro rodiče přehlednou, protože jsou vedeni k jasnému úkolu - najít řešení v nejlepším zájmu jejich dítěte. Koordinace profesionálů a jejich vzájemná spolupráce, je ukázkou toho, že i v rozvodových sporech můžeme rodiče učit vlastním příkladem v umění komunikace a v umění domluvit se. Pokud spolu nekomunikují, nebo komunikují pouze byrokratickým způsobem profesionálové, obtížně budou rodiče edukovat o výhodách komunikace a vzájemné dohody.

Propojenost spolupráce zainteresovaných profesí by se v 21. století měla projevovat také edukací na internetu a propojeností odkazů na služby. Zde nám může posloužit příklad anglické praxe, kde jsou propojené odkazy služeb státního i nestátního sektoru. Na stránkách vlády (governmentu) je jasně vysvětleno, jak rozvodové řízení probíhá, jak se bude postupovat, kam se rodiče mohou obrátit na mediátory, poradenské organizace a že bude do soudního řízení přizván kolizní opatrovník Cafcass (s odkazem na stránky této organizace). Zároveň si dovoluji poukázat na designové, uživatelsky jednoduché a přehledné zpracování stránek vlády a také organizace Cafcass. Cafcass také na svých stránkách pro snazší pochopení jejich činnosti vytvořil krátké pětiminutové video, kde popisuje svou činnost. V dnešní době, kdy většina z nás vyhledává informace prostřednictvím internetu, by bylo velmi přínosné pro všechny zúčastněné a především pro rozvádějící s rodiče, poskytovat jednotné informace v uživatelsky přátelském duchu nejen na stránkách neziskových organizací (jako fungují například stránky Právo na rodiče atd.), ale především na stránkách státního aparátu.

Jak už bylo výše vícekrát zmíněno, práce kolizního opatrovníka je v české praxi provázena jistou rozdvojeností pravomocí a povinností, pozorujeme jistý střet zájmů. Kolizní opatrovník má vystupovat jako zástupce dítěte, prezentovat jeho názor, hájit jeho zájmy, zároveň je povinen poskytovat jeho rodičům poradenství a přispívat k obnovení narušených funkcí rodiny, což jednoznačně vyžaduje úzkou spolupráci s rodiči. Pracovník se tak stává zástupcem nejen dítěte, ale také jakýmsi arbitrem mezi rodiči. Druhým kritickým bodem výkonu pracovníka OSPOD je velká byrokratická zátěž. Není neobvyklé, že na jednoho pracovníka připadají i stovky případů. Není proto v silách jednoho pracovníka, aby OSPOD jako kolizní opatrovník dítěte v řízení zastupoval zájmy dítěte. Není v moci pracovníka OSPOD, aby se důkladně seznámil s každým dítětem, které u soudu zastupuje, aby znal skutečný postoj tohoto dítěte, jeho názory a byl objektivně schopen vyhodnotit, jaké řešení je v nejlepším zájmu dítěte. V německé praxi je proto výkon kolizního opatrovníka svěřen advokátu dítěte (Verfahrensbeistand). V cochemské praxi se však jeho zastupování příliš často nevyužívá z toho důvodu, že nejlepší zájem dítěte jsou schopny chránit všechny profese. Anglická praxe také výkon kolizního opatrovnictví svěřuje speciální organizaci Cafcass, která v rozvodovém řízení dítě ze zákona má povinnost zastupovat (nebo pracovník Cafcass může tuto roli uložit advokátu dítěte).

Najít podobné řešení by bylo pro český systém jistě přínosem. Hofmanová (2015, online, dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/?razeni=3&startPagingPosition=24>) zdůrazňuje zastoupení kolizním opatrovníkem: „*Pokud má být dítě skutečně nositelem práv,*

je nutné, aby se jich mohlo účinně domáhat. Absence způsobilosti k právním úkonům je jednou ze základních překážek přístupu dítěte k soudu. Proto je zastoupení dítěte nezbytným předpokladem pro účinnou ochranu jeho práv.“ A také dodává, že: „Ústavní soud se vyjádřil také k zásadní otázce, kterou je kvalita zastoupení a aktivita opatrovníka v případě zastupování dítěte OSPODem. Zdůraznil m. j., že tam, kde řízení vyžaduje odborné znalosti, je pro účinnější ochranu práv vhodnější, aby dětem byl ustanoven jako opatrovník advokát.“

10. Diskuze

Rozvod je administrativně jednoduchá záležitost, nejvíce však bolí jeho opatrovnická část. Existence a funkčnost rodiny je pro celou společnost nenahraditelná, proto je důležitým úkolem opatrovnického řízení alespoň funkčnost rodičovského rozměru vztahu neztratit. Úkolem profesionálů je hledat takové možnosti, které by tyto snahy podpořily.

V první kapitole této práce jsme se zamýšleli nad možnostmi intervence státu, resp. sociální politiky do rodin a došli jsme k závěru, že nejefektivnější řešení jsou ta, která fungují na principu subsidiarity. Tu lze aplikovat i v rámci rozvodových sporů. Stát by měl tedy přenechat rodičovskou zodpovědnost rodičům. (Samozřejmě, pokud nepůjde o patologické případy.) Zainteresovaní profesionálové by měli společnými silami rodiče vést ke kompetentnosti vykonávat svou rodičovskou zodpovědnost a zasáhnout do rodičovských poměrů by měli pouze v případě, že samotní rodiče nejsou schopni nebo ochotni realizovat nejlepší zájem svého dítěte.

Všechny vybrané země deklarují chránit stejný princip, a to chránit nejlepší zájem dítěte, avšak systémy rozvodového řízení ve vybraných zemích se liší. Chránit nejlepší zájem dítěte vychází z Úmluvy o právech dítěte a zmiňované státy k němu přistupují do jisté míry odlišně, ať už jde o obsah, který těmto zásadám vtiskly, nebo o prostředky, kterých užívají k jejich naplňování.

Příklady ze zahraničí nám ukazují na rozdílnost ve výkladu práva. Jak bylo již v teoretické části této práce zmíněno, pojem nejlepší zájem dítěte není zcela jasně konkretizován a každá země ho do svého právního rámce následně vpravila s lehkými odlišnostmi. Cochemská praxe je ve svém výkladu nejkonkrétnější a přímo jako svůj cíl si klade „zachovat dítěti oba rodiče“. Tím, že je jejich společný cíl takto konkretizován a jsou s jeho obsahem všichni ztotožnění, můžeme předpokládat, že i jejich spolupráce bude mít jasnější podobu a tím budou procesy spolupráce efektivnější. Lhůty v opatrovnické řízení lze také pokládat za nástroj, kterým se může podpořit spolupráce profesionálů. Současný systém praxe v České republice je považován za špatně funkční často z důvodu možných průtahů a nejasné vidiny finálního řešení. Průměrná délka opatrovnických řízení v ČR za rok 2016 byla 202 dnů. (Kabátová, 2017 dostupné z: https://www.lidovky.cz/cekani-na-verdikt-trva-i-roky-v-rychlosti-soudu-jsou-stale-propastne-rozdily-181-/zpravy-domov.aspx?c=A170714_153301_ln_domov_sk) V praxi v Novém Jičíně, kde v roce 2016 zavedli časové lhůty a vytvořili interdisciplinární tým, se situace proměnila následovně. V první čtvrtině roku 2015 se dohodovost v rámci

celého péče úseku pohybovala okolo 59 %, v průběhu roku 2016, jak se jednotlivé soudní oddělení zapojovala do projektu, stoupl počet dohod přibližně na 91 % a průměrná délka řízení se zkrátila na 52 dní. (Polák, 2017, dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=e7lr1srESZg>) Stanovení časových lhůt proto práci urychlí nejen profesionálům, ale také zkrátí „nevyjasněnou a stresující situaci“ uvnitř rozvádějících se rodin.

Aspekty konkrétní spolupráce jsou v některých z praxí definovány. V takových případech se jedná pouze o doporučující praxe, které zahrnují například formulace typu „být k dispozici“, „využívat i způsoby neformální komunikace“. Zde se proto dostávám k limitům spolupráce, která bude vždy částečně postavena na angažovanosti pracovníka a tudíž případná „kontrola spolupráce“ bude téměř nemožná.

Výsledky výzkumu jsou také do značné míry omezeny faktem, že ve výzkumu jsou sledovány pouze dokumenty. Realizace a funkčnost systémů je z velké části ovlivněna také konkrétním přístupem každého pracovníka a konkrétními iniciativami interdisciplinárních týmů. Sledovat proto praktický způsob spolupráce (například rozhovory s konkrétními pracovníky a přímé pozorování jejich spolupráce) by bylo přínosným pokračováním této práce. Cochemská praxe a praxe z některých českých měst (např. Nový Jičín a Most), kde se týmy na bázi dobrovolnosti zapojili k užší spolupráci, poukazují na tu skutečnost, že z právního hlediska jí nestojí nic v cestě. Právní zakotvení některých nástrojů či procesů je možné zapojit do legislativy až jako praxí vyzkoušené a funkční prostředky.

Je nezbytné poukázat na to, že převést některou ze zahraničních praxí do České republiky není možné pouhým okopírováním. Každá země má svou historii rodinného práva a rozhodovací praxe soudů se v mnohých prvcích od práva českého liší, a i každé město (okres) je specifické ve velikosti a ve zdrojích svých služeb.

Závěrem je třeba podotknout, že dětem v rozvodu je věnována v odborných kruzích i mediální prostoru stále větší pozornost a služby pro ně a jejich rodiče se postupně rozšiřují. Další osvěta ve veřejném i odborném prostoru o potřebách dětí v rozvodu a vzdělávání profesionálů o výhodách spolupráce je důležitým předpokladem pro zdárné pokračování a pro zefektivnění a urychlení celého systému opatrovnického řízení.

11. Závěr

Předložená diplomová práce si kladla za cíl zmapovat oblast spolupráce zainteresovaných profesionálů v rámci opatrovnického řízení, jelikož spolupráci v opatrovnickém řízení lze považovat za vhodný nástroj, který zefektivňuje a zrychluje proces opatrovnického řízení a tím vytváří prostor pro lepší adaptaci na novou situaci dětí, jejichž rodiče se rozvádějí.

Teoretická část této práce přinesla informační kontext současného vývoje a významu rodin u nás a aktuálního postavení rodiny v právu ČR. Další kapitoly byly věnovány postavení zainteresovaných profesí v rozvodovém řízení u nás. Byly zde vymezeny jejich kompetence a také místa jejich reálných nebo potencionálních slabin. Nedílnou součástí teoretického rámce diplomové práce bylo zaměření se na situaci dítěte v rozvodovém řízení, důležitost jeho ochrany a z toho důvodu i vymezení pojmů „nejlepšího zájmu dítěte“ a „rodičovské odpovědnosti“, které jsou často používány a jejichž význam bývá často různými stranami ohýbán. Jedna z kapitol je věnována popisu interdisciplinární spolupráce, která charakterizuje výhody této praxe, její možná úskalí a specifika interdisciplinární spolupráce přímo v rozvodových řízeních. Závěr teoretické části tvoří kapitola, která představuje interdisciplinární spolupráci nově vzniklého projektu v Novém Jičíně a ukazuje nové nástroje, které se uplatňují nejen v Novém Jičíně, jako podpůrné prostředky v rámci rozvodového řízení.

V návaznosti na poznatky z teoretické části popisuje práce výzkumné šetření a klade si za cíl zmapovat oblast formování a současného fungování spolupráce vybraných profesí (soudce, orgánu péče o dítě a advokátů) ve vybraných evropských zemích. Jedná se o německou cochemskou praxi, praxi z Anglie a Slovenska. Za pomoci kvalitativního výzkumu, metodou analýzy dokumentů a díky předem vybraných kritérií jsou popsány systémy rozvodových řízení v daných zemích a je zodpovězena výzkumná otázka: *Liší se systémy rozvodových řízení ve vybraných parametrech?* Otázka je zodpovězena kladně a vybrané parametry jsou dále srovnány dle jejich způsobu výkladu právních norem, dle průběhu rozvodového řízení, aspektů spolupráce a zapojení profesí.

Výsledkem práce je popis zkoumaných oblastí, jejich srovnání a popis příkladů dobré praxe, jaké nástroje by byly vhodnými k zapojení do české praxe a z jakých důvodů by sloužily k zefektnění současného stavu.

Závěrem lze shrnout, že většina navrhovaných nástrojů nevyžaduje nutnou změnu legislativy, ale spíše osvětu o důležitosti spolupráce mezi profesemi, angažovanost a vlastní iniciativu

pracovníků. Pro ucelenější vhled do fungování rozvodového řízení by bylo vhodné tuto práci rozšířit o další techniky výzkumu jako například rozhovory s profesionály a přímé pozorování jejich práce, které by přiblížilo aplikaci a naplnění právních norem v praxi.

Zdroje:

BRZOBOHATÝ, Robin. Role mediace a mediátora v rodinném konfliktu. In: MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 109–134. ISBN 978-80-262-0968-3.

BRZOBOHATÝ, R., CIRBUSOVÁ, M., ROGALEWICZOVÁ, R. a kol. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte. 1.vyd. Tribun EU: Brno, 2015. 118 str. ISBN: 978-80-263-1010-5

CIRBUSOVÁ, M. a ROGALEWICZOVÁ, R. Cochemská praxe - vznik a vývoj. In: Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví, Linde Praha akciová společnost, 2015, roč. 17, č. 6

DAVID, Roman. Práva dítěte: úmluva o právech dítěte a její charakteristika: mezinárodní ochrana práv dítěte a některé další dokumenty: rodina a základy rodinného práva. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8.

EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.

FISHER, Esther Oshiver a Mitchell Salem FISHER. Therapists, Lawyers and Divorsing Spouses. New York: Routledge, 2012. ISBN 0-86656-169-2.

GEŠKOVÁ, Katarína a Romana SMYČKOVÁ. Repetitórium civilného procesného práva. Bratislava: IURIS LIBRI, 2017. ISBN 978-80-89635-31-3.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. Rodinné právo. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-552-7.

JIRSA, Jaromír. Klíč k soudní síni: příručka pro začínající soudce a advokáty. Praha: LexisNexis CZ, 2006. ISBN 80-86920-11-9.

LÖBLOVÁ, Olga. Role a možnosti advokáta. In: MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 159-170. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠKOVÁ, Ivana. Role a možnosti pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí. In: MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 75-108. ISBN 978-80-262-0968-3.

MILLEROVÁ, Markéta. Základní zásady ochrany práv dítěte v českém a anglickém právu. Praha, 2012. disertační práce (Ph.D.). UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE. Právnická fakulta

- NEKOLA, Václav. Role a možnosti soudce. In. MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 171-200. ISBN 978-80-262-0968-3.
- NOVÁKOVÁ, Markéta. Etablování cochemské praxe v Pardubickém kraji [Presentation presented at: Krajský úřad Pardubického kraje, 2.3.2018, Pardubice]
- NOVÁKOVÁ, Markéta a Václav MERTIN. Cochemská praxe: rozvod s ohledem na děti. Školní poradenství v praxi: nový odborný časopis pro poradenské pracovníky. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str.10. ISSN 2336-3436.
- ONDRUŠKOVÁ, Elena. Spolupráca aktérov ochrany a pomoci deťom rozvodu. In. JENEBOVÁ, Radka. ed. Spolupráce v sociální práci: sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce Hradec Králové 21. až 22. září 2012. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 533 s. ISBN 978-80-7435-259-1.
- PAVLÁT, Josef. Formy péče o děti po rozvodu. In. MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 31-48. ISBN 978-80-262-0968-3.
- PETKOVÁ, Zuzana. In: Za otvorenou justíciu: AKO SÚDY ROZHODUJÚ O DEŤOCH [online]. 2016 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <http://sudcovia.sk/sk/dokumenty/externe/2158-ako-sudy-rozhoduju-o-detoch>
- PLAŇAVA, Ivo. Jak se (ne)rozdávět. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-7169-129-1.
- POLÁKOVÁ, Pavla. Etablování cochemské praxe v Pardubickém kraji [Presentation presented at: Krajský úřad Pardubického kraje, 2.3.2018, Pardubice]
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. Principy smírného řešení rodičovských konfliktů a jejich aplikace v právní praxi. Olomouc, 2017. disertační práce (Ph.D.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Právnická fakulta
- RUDOLPH, Jürgen. Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, 124 s. ISBN 978-3-89602-784-9.
- RUDOLPH, Jürgen. Ty jsi moje dítě. Praha. Poslanec PS PČR Tomáš Podivínský. 2014
- Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí 14. – 15. 5. 2015 v Brně. Cochemská praxe v ČR. 1. vyd. Tribun EU: Brno, 2015. 46 str. ISBN: 978-80-263-0999-4
- ŠÍNOVÁ, Renáta. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 978-80-87212-50-9.
- ŠIŠKOVÁ, Tatjana, ed. Průvodce rodinnou mediací. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1157-0.
- ŠMOLKA, Petr. Role a možnosti manželského poradce. In. MATOUŠEK, Oldřich. Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny. Praha: Portál, 2015. str. 143-158. ISBN 978-80-262-0968-3.

TAMM, Marina. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsentention und Regelungsschwerpunkte. In: ŠÍNOVÁ, Renata a kolektiv. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha: Leges, 2010, s. 57-78. ISBN 978-80-87212-50-9.

TŘEŠŇÁK, Petr. Krásný nový rozvod. Týdeník Respekt, 2017, 29. ročník, č.23 str. 18-21. ISSN 0862-6545

VAVREKOVÁ, Martina. Tzv. Cochemský model súdneho konania a jeho možná implementácia v podmienkach slovenského právneho poriadku. Trnava, 2018. Diplomová práca. TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE. Právnická fakulta

Legislativní dokumenty

Deklarace práv dítěte

Listina základních práv a svobod

Úmluva o právech dítěte

nález Ústavního soudu I. ÚS 2482/13

Zákon č. 85/1996 Sb., zákon o advokacii

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (nový)

Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 202/2012 Sb., zákon o mediaci

Zákon č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících

Vyhláška č. 177/1996 Sb. Ministerstva spravedlnosti o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)

SK

Zákon č. 217/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine

Norma o vykonávaní funkcie kolízneho opatrovníka

DE

Bürgerliches Gesetzbuch

FamFG, Familienverfahrensgesetz

Gesetz zur Reform des Verfahrens in Familiensachen und in Angelegenheiten der
Freiwilligen Gerichtsbarkeit – FamFG

UK

Children Act 1989

Criminal Justice and Court Services Act 2000

Local Authority Social Services Act 1970

Internetové zdroje:

Children and Family Court Advisory and Support Service: Annual Report and Accounts
2016-17 [online]. London, 2017 [cit. 2018-5-1]. Dostupné z:
[https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/
file/630759/cafcass-annual-report-2016-17.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/630759/cafcass-annual-report-2016-17.pdf)

Children and Family Court Advisory and Support Service: About Cafcass [online]. 2017 [cit.
2018-04-30]. Dostupné z: <https://www.cafcass.gov.uk/about-cafcass/>

Children and Family Court Advisory and Support Service: Section 7 report [online]. 2017
[cit. 2018-04-30] Dostupné z: [https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-
carers/divorce-and-separation/section-7-report/](https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-carers/divorce-and-separation/section-7-report/)

Children and Family Court Advisory and Support Service: Divorce and separation [online].
2017 [cit. 2018-04-30] Dostupné z: [https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-
carers/divorce-and-separation/](https://www.cafcass.gov.uk/grown-ups/parents-and-carers/divorce-and-separation/)

Cochem.cz: O cochemské praxi [online]. Praha [cit. 2018-04-29]. Dostupné z:
<http://cochem.cz/index.php/o-cochemske-praxi>

České soudnictví 2016: Výroční statistická zpráva [online]. Praha. Ministerstvo spravedlnosti,
2017 [cit. 2018-04-30]. Dostupné z:
<https://drive.google.com/file/d/0B9sYB4mdkWmXWG1yM0VicDRBQzQ/view>

Česká advokátní komora: ADVOKÁTA? NA DOPORUČENÍ [online]. [cit. 2018-03-03].
Dostupné z: <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=3247>

Český statistický úřad: Pohyb obyvatelstva - rok 2016 [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-03-17].
Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2016>

DOSTÁLOVÁ, Soňa. a KILLAROVÁ, Tereza. Cochemská praxe – role zapojených profesí.
Úřad mezinárodněprávní ochrany dětí [online]. [cit. 28.4.2018]. Dostupné z:
[https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/
Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Dostalova-Killarova_Cochemska_praxe_
_role_zapojenych_profesi.pdf](https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Evropsky_projekt_Rozvoj_partnerstvi/Dostalova-Killarova_Cochemska_praxe_role_zapojenych_profesi.pdf)

European Justice. Právnická povolání – Anglie a Wales [online]. 30.06. 2017 [cit. 2018-04-29]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-ew-cs.do?member=1

FIALHO, Antonio Jose. Coordinated and interdisciplinary cooperation in parental conflict resolution. The experience of the Court of Cochem-Zell. Verbo Jurídico [online]. [cit. 27.4.2018]. Dostupné z: <http://www.verbojuridico.net/doutrina/familia/en-cochem-zell.pdf>

Gov.uk: Making child arrangements if you divorce or separate [online]. [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/looking-after-children-divorce>

HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. Interdisciplinární spolupráce. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-79-2. [online] [cit. 3.3.2018]. Dostupné z: <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/interdiscipl.pdf>

HOFMANOVÁ, Helena. Postavení orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka ohroženého dítěte a jeho role v řízení ve věcech péče o děti. Úloha soudů a orgánů veřejné moci v těchto řízeních: (judikatura Ústavního soudu). Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online] 27.2.2015 [cit. 7.5.2018]. Dostupné z: <http://www.pravonadetstvi.cz/dokumenty/?razeni=3&startPagingPosition=24>

Justice.cz: Okresní soud v Novém Jičíně [online]. 2018 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/soud/soud.aspx?j=163&o=153&k=6632&d=353259>

Justiční akademie: Vzdělávací instituce pro soudy, státní zastupitelství a Ministerstvo spravedlnosti [online]. Kroměříž, 2018 [cit. 2018-05-07]. Dostupné z: <https://www.jacz.cz/vzdelavani/seznam-seminaru>

KUČNÁ, Zdeňka. [Odborný seminář Cochemská praxe: Testováno na rodičích v ČR In: Youtube [online]. 20. 3. 2017 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: www.youtube.com/watch?v=AsXeOy3Tt8s

MATOUŠEK, Oldřich. [Odborný seminář Cochemská praxe: Testováno na rodičích v ČR In: Youtube [online]. 20. 3. 2017 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: www.youtube.com/watch?v=Mb1hqpbNtI&t=111s

MARCINOVÁ, Mária. Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela v podmienkach Slovenskej republiky. Presentation presented at: [Workshop česko-slovenské přeshraniční spolupráce Brno, 25.-26.9.2017]. [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/Projekt_PARTICIPACE/Klicove_aktivity/KA_5_Prenos_dobre_praxe/Prihranicni_workshopy/3_ws/04_Maria_Marcinova_Socialnepravna_ochrana_deti.pdf

Ministerstvo práce, sociálných vecí a rodiny Slovenskej republiky. Podpis spolupráce s Asociáciou rodinných sudcov [online]. 06.07.2017 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-media/aktuality/podpis-spoluprace-asociaciou-rodinnych-sudcov.html>

NOVÁKOVÁ, Markéta. [Odborný seminář Cochemská praxe: Testováno na rodičích v ČR In: Youtube [online]. 20. 3. 2017 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z:<https://www.youtube.com/watch?v=M7y9zqFNdGA&t=2s>

NOVÁKOVÁ M., POLÁKOVÁ P., CHURAVÁ P. *Manuál etablování interdisciplinární spolupráce. Cochem.cz* [online]. [cit. 19.3.2018]. Dostupné z: http://cochem.cz/images/PDF_manual_Etablovani_CP.pdf

POLÁK, Vladimír. [Odborný seminář Cochemská praxe: Testováno na rodičích v ČR In: Youtube [online]. 20. 3. 2017 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z:<https://www.youtube.com/watch?v=e7lr1srESZg>

Právo na rodiče [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://pravonarodice.cz/>

RUDOLPH, Jürgen. Role jednotlivých profesí v interdisciplinární kooperaci. Presentation presented at: [Interdisciplinární spolupráce v rodinných konfliktech 3.-4. září 2009 v Berlíně]. Online [cit. 2018-05-06]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/hkrudolph.pdf>

RUDOLPH, Jürgen. Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt, Bratislava 29.04.2013 [online]. [cit. 28.4.2018]. Dostupné z: http://www.striedavka.sk/01_custom_content/akcie/20130429bratislava/BAJurgenRudolph.pdf

Slovník cizích slov [online]. [cit. 2018-03-11]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/interdisciplinarita>

Unie rodinných advokátů [online]. Praha, 2018 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.uracr.cz/o-nas>

VRÁNOVÁ (ROZ.DLOUHÁ), Tereza. Dětský průvodce rozvodem [online]. Olomouc, 2018 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.detskypruvodcerozvodem.cz/>

WESTPHÁLOVÁ, Lenka. [Odborný seminář Cochemská praxe: Testováno na rodičích v ČR In: Youtube [online]. 20. 3. 2017 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z:<https://www.youtube.com/watch?v=MLFqMYI4vII>

What do guardians do [online]. 2.3.2006 [cit. 2018-05-01]. Dostupné z: http://www.familieslink.co.uk/download/sept07/What_do_Guardians_do.pdf

Working together to safeguard children: A guide to inter-agency working to safeguard and promote the welfare of children [online]. HM Government, 2015 [cit. 2018-05-08]. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/592101/Working_Together_to_Safeguard_Children_20170213.pdf